

Aldri så galt at det ikke er godt for noe. En analyse av det norske ordskiftet om utviklingshjelp.

Kristoffer Blystad

Masteravhandling i psykologi

Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo

Mai 2007

Forord

I arbeidet med denne masteravhandlingen vil jeg først og fremst takke veilederne mine. Hilde Eileen Nafstad har formelt sett vært min veileder, men i forskningsgruppa har Rolv Mikkel Blakar selvsagt også veiledet meg. De har begge veiledet meg uten nåde, men med stor glede. Takk!

Alle de andre involvert i ideologiprojektet vil jeg også takke for samtaler, diskusjoner og tilbakemeldinger i løpet av studietiden. Spesielt Erik Carlquist og Joshua M. Phelps. Jeg vil også takke Michael Billig for en inspirerende samtale høsten 2006.

Mine nærmeste har også vært viktige for arbeidet mitt med masteravhandlingen. Jeg vil takke Aida Beslic for alt. Asle Thude Elen for alle diskusjonene i løpet av hele studietiden. Mine foreldre Dag-Ragnar og Reidun Blystad for alt annet enn lån av kontor i innspurten. Mine søsken, Martin, Kari-Helene og Marthe for det man takker søsken for.

Må ikke den som gir, takke mottageren fordi han tar imot? Er ikke det å gi en trang og en nødvendighet? Er ikke det å ta imot – barmhjertighet?

- Friedrich Nietzsche (1883-1884), s. 198

Innhold:

Sammendrag.....	s. 4
Introduksjon.....	s. 5
Ideologi.....	s. 7
Hegemoni.....	s. 9
Foucault: makt og genealogi.....	s. 9
Imperiet: globalt hegemoni.....	s. 11
Makt-makt-makter-maktene?!.....	s. 13
Common sense.....	s. 14
Kategorier og retorikk.....	s. 14
Forskyving og argumentasjon.....	s. 15
Ideologi og falsk bevissthet.....	s. 16
Metode.....	s. 18
Mediearkivet Retriever som datagrunnlaget.....	s. 18
Avgrensning av populasjonen og populasjonens representativitet.....	s. 20
Utvalgsprosedyre for å avgrense avisartikler til innholdsanalysen.....	s. 21
Forundersøkelser: utvikling av kategorier.....	s. 22
Presentasjon av kategorisystemet.....	s. 23
Forskyving og argumentasjon.....	s. 26
Om fortolkning og leseteknikk.....	s. 27
Presentasjon og diskusjon av resultater.....	s. 29
Populasjonen: utviklingshjelpordskiftet.....	s. 29
Innholdsanalyse og ordsøk.....	s. 32
Parter.....	s. 32
Aktør.....	s. 35
Intensjoner.....	s. 37
Foreløpig konklusjon om innholdsanalyse og ordsøk.....	s. 39
Forskyving- og argumentasjonkategorien.....	s. 39
Utelatelser.....	s. 39
Partikularisering.....	s. 41
Ja, men.....	s. 42
På den ene siden og på den andre siden.....	s. 45
Oppsummerende diskusjon.....	s. 47
En personlig kommentar til slutt.....	s. 49
Referanser.....	s. 50
Vedlegg A.....	s. 55
Vedlegg B.....	s. 56
Vedlegg C.....	s. 58

Sammendrag

Gjennom analyse av endringer i språkbruk i det offentlige norske ordskiftet om utviklingshjelp i perioden 1984-2006, kartlegges ideologi og ideologiske endringer i utviklingshjelp. Fordi bare Aftenposten er elektronisk tilgjengelig fra 1984, er undersøkelsen avgrenset til Aftenposten. Men utviklingsmønsteret i Aftenposten korrelerer signifikant med andre aviser tilgjengelig fra 1992 av og funnene ansees representative. Aktivitetsnivået i utviklingshjelpordskiftet uttrykt ved antall artikler årlig reduseres markert (45%) gjennom perioden. En kvalitativ innholdsanalyse viser imidlertid at ideologisk og innholdsmessig forandrer ikke innleggene i ordskiftet seg. Omtalen av aktører, relasjoner og intensjoner i utviklingshjelpen forblir de samme. I samfunnet for øvrig har det i perioden foregått ideologiske endringer som kan ha utfordret og lagt en demper på ordskiftet om utviklingshjelp. Det tradisjonelle norske velferdssamfunnet har gjennom de drøyt siste par tiårene, som resten av den vestlige verden, blitt sterkt påvirket av den frie markedsideologien. Dette er en ideologi som ikke samsvarer med det ideologiske verdigrunnlaget som ordskiftet om norsk utviklingshjelp bygger på. De kvalitative analysene avdekket flere teknikker som benyttes i ordskiftet for å stenge ute og slippe å ta opp de ubehagelige motsetningene i utviklingshjelp. Gjennom ulike forskyvnings- og argumentasjonsteknikker har ordskiftet om utviklingshjelp på ulike måter kapslet seg inn og ført diskusjonen på sine egne, tatt for gitte premisser. Forfatteren har som intensjon å undergrave disse ideologiske begrensningene i forståelsen av og ordskiftet om utviklingshjelp. Undersøkelsen er utført som integrert delprosjekt innenfor samfunnsideologiprojektet ved Universitetet i Oslo under ledelse av Hilde E. Nafstad & Rolv M. Blakar.

INTRODUKSJON

Denne avhandlingens tema er hjelp og det er utviklingshjelpen som skal undersøkes.

Uavhengig av om det er nestekjærlighet, solidaritet, eller frihet man begrunner hjelpen med, tas det (ofte) for gitt at det å hjelpe andre er bra. Å hjelpe et annet menneske anses for å være enkelt. Å gi bort et måltid, eller en slant med penger er enkelt. Man tenker seg kanskje at man gir de trengende en ny mulighet. Med full mage eller litt penger kan den trengende begynne å ta vare på seg selv. Den som utviser nestekjærlighet spør ikke hvorfor de trengende er trengende. Det koster heller ikke mye å lære bort hvordan man kan skaffe seg mat selv. Man viser de trengende hvordan de kan sette poteter og fiske fisk. Kunnskapsutvikleren spør heller ikke hvorfor den trengende er trengende. Med menneskets autonomi som sitt premiss kritiserer den portugisiske forfatteren Fernando Pessoa det «å hjelpe».

«Kjære venn; å hjelpe en annen, er det samme som å anse vedkommende for å være udugelig; sett at vedkommende ikke er udugelig, da gjør man ham enten udugelig eller tar ham for å være det, hvilket i det første tilfellet er en form for tyranni, og i det andre tilfellet en form for forakt. I det første tilfellet innskrenker man den andres frihet, i det annet går man, i det minste ubevisst, ut i fra at den andre er foraktelig og uverdigg eller uskikket til å eie frihet.» (Pessoa, 2001, s. 40-41)

Det kan være problematisk å spørre om hva det vil si «å hjelpe» fordi det kan sette spørsmålstegn ved hvordan vi hjelper og hvorfor vi hjelper? Slike spørsmål kan føre med seg spørsmål om skyld og skepsis til de gode intensjonene. Det kan være fristende å si: «skal vi ikke bare glemme det». Gi de og oss en ny sjanse. La oss starte på nytt. Men tenk om det å glemme ikke er løsningen? Tenk om vi glemmer at vedkommende er udugelig og har bedt om mat i ti år. Tenk om vi glemmer at vi selv var tyranner. Tenk om vi glemmer at vedkommende har eid frihet. Tenk om vi glemmer alt dette og at det er derfor endringer uteblir.

Denne undersøkelsen kartlegger endringer i representasjonen av norsk utviklingshjelp fra 1984 og fram til i dag. Undersøkelsen tar som utgangspunkt at representasjonen av norsk utviklingshjelp ikke er interessefri. Det ligger ideologier bak representasjonen av norsk utviklingshjelp. Ideologi kan innledningsvis defineres som; studiet av de ideene som rettferdiggjør og opprettholder et samfunns maktstruktur (Augoustinos, Walker & Donaghue, 2006). Disse ideene fremstilles dermed som sannheten (Montero, 1997). Det vil si at denne undersøkelsen skal kartlegge om det er endringer i representasjonen av utviklingshjelpen,

samtidig som den er opptatt av hvilke maktstrukturer som reproduseres.

Ideologi er som Montero (1997, s. 241) formulerer det: «constructed in language and expressed in discourse». Det betyr at denne undersøkelsen utforsker perspektiver og verdiantagelser i språkbruken¹ om utviklingshjelp. Allerede her er det viktig å understreke at perspektiver og verdiantagelser ikke alltid kommer eksplisitt til uttrykk i ordskiftet. En ytring kan ofte innebære perspektiver og verdier som forblir usagt. I et moderne demokratisk samfunn finnes det mange, ofte motstridende representasjoner av verden. Et samfunn som det norske tillater forskjellige verdensanskuelser, men ikke alle verdensanskuelser rettferdiggjør det norske samfunnets hegemoni. Ideologien er den dominerende verdensanskuelsen i et samfunn. Å skrive «*dominerende ideologi*» er dermed overflødig, men ofte poengterende. Denne undersøkelsen tar derfor som utgangspunkt at en av verdensanskuelsene støttes av og støtter hegemoniet og utgjør dermed den dominerende ideologi. Undersøkelsen vil beskrive de dominerende perspektivene og ideene om utviklingshjelp og skifter i disse om skifter kan identifiseres.

Innenfor et samfunn står den dominerende ideologien ofte i motsetning til minoritetsperspektiver. Motsetningen mellom minoritetsperspektiver og den dominerende ideologien kan fremme endringer. Dermed utelates ofte minoritetsperspektiver fra ideologien. Minoritetsperspektivene kan imidlertid også brukes ideologisk fordi den verdensanskuelsen som rettferdiggjør hegemoniet kan ta form som et argument. Denne undersøkelsen vil videre beskrive eventuelle minoritetsperspektiver som motsier eller står i kontrast til den dominerende ideologien om utviklingshjelp. Minoritetsperspektivene kan være utelatt fra ordskiftet. De kan være argumentert ut av den dominerende representasjonen. Og de kan være forskjøvet ut av ordskiftet for at disse perspektivene skal glemmes.

For å beskrive minoritets og majoritetsposisjonene vil denne undersøkelsen vil analysere språkbruken i ordskiftet om utviklingshjelp gjennom å se på valg av ord og dermed meningsinnhold i avisartikler fra og med 1984 til og med 2006. Undersøkelsen vil basere seg på kvantitative data om ords bruksmønstre i denne perioden. For å analysere argumentasjonen av den dominerende ideologien og den eventuelle forskyvingen av minoritetsposisjoner vil undersøkelsen også bruke en kvalitativ tilnærming.

Undersøkelsen har som utgangspunkt at utviklingshjelp ikke bare er et historisk, politisk og

---

¹ «Discourse» kan oversettes til «diskurs» eller «ordskifte». Denne avhandlingen vil bruke «ordskifte» når det blir nødvendig, men holde seg mest til å skrive om språkbruk, fordi det er *det* som faktisk analyseres.

økonomisk fenomen. Den bør også studeres som relasjoner mellom parter som er åpne for både omsorg og overgrep. Verdiantagelsene og perspektivene i representasjonen av utviklingshjelpen analyseres derfor her med utgangspunkt i en relasjonell tilnærming.

Empirisk forskning er ikke nøytral. Den etableres ut i fra forskjellige horisonter (Mendhelsohn, 1977) og ulike forutsetninger tas for gitt og legges til grunn (Nafstad, 2005). La meg derfor her, helt innledningsvis presisere dette om min horisont som forsker. Jeg har som utgangspunkt at mennesker *er* autonome. Det at mennesket er autonomt innebærer at for meg er de gyldige relasjonene og fellesskapene de man fritt både kan gå ut og inn av. Min personlige mening er derfor at utviklingshjelp er galt fordi den undergraver utviklingslandenes autonomi. Utviklingshjelpen blir for meg en relasjon hverken vi (oss) eller de (andre) kan gå fritt ut eller inn av. *De* (andre) kan ikke gå fritt inn i utviklingsrelasjonen fordi de er trengende. *Vi* kan ikke gå fritt ut av utviklingsrelasjonen på grunn av vårt selvpålagte krav eller plikt om nestekjærlighet og solidaritet. Hjelp bør, slik jeg ser det springe ut fra en JEG-DU relasjon (Buber, 1923), men nestekjærlighet uten egenkjærlighet kan ikke danne grunnlaget for en slik relasjon (Nietzsche, 1883-1884, 1886, 2003).

Selv om denne undersøkelsen blir utført fra disse kritiske intensjonene har ikke min horisont, tror jeg, kompromittert undersøkelsens vitenskapelige gjennomføring. Tvert i mot. Å bruke vitenskapen på en rederlig måte er *selve* middelet for å kunne beskrive og fremme alternativer, som her, om de(n) andres autonomi eller mangel på autonomi.

IDEOLOGI

Den etymologiske betydningen av begrepet ideologi er «det vitenskapelige studiet av ideer». Denne betydningen av ideologi danner bakgrunnen for sosialpsykologiens og dermed denne undersøkelsens bruk av begrepet. (Augoustionos, Walker & Donaghue, 2006; Nafstad & Blakar, 2002, 2006; Nafstad, Carlquist, Aasen, & Blakar, 2006; Montero, 1997)

Det vitenskapelige studiet av ideer begynte med en gruppe franske filosofer. Ideologi som vitenskap skulle studere menneskers ideer med sikte på å frigjøre dem fra irrasjonell lydighet til autoriteter. Studiet av ideologi skulle danne grunnlaget for en rasjonell søken etter det lykkelige samfunnet (Billig, 1982). Senere ble ideologibegrepet tatt i bruk av Marx (1818-1883) og Engels (1820-1895). Marx og Engels definerte ideologi som ideene til den økonomisk dominerende klassen og argumenterte for nødvendigheten av å avsløre de mekanismene som klarer å tvinge den herskende klassens virkelighetsforståelse på resten av

samfunnet. Frankfurterskolen (Horkheimer, 1937) tok begrepet slik Marx og Engels brukte det, og koblet studiet av ideologi sammen med psykoanalyse. Deres mål var å beskrive hvordan mennesker, nærmest ubevisst, godtok å bli undertrykt (Billig, 1982).

Med filosofi, psykologi og samfunnsvitenskapenes økte interesse for språkbruk på 1950-tallet² endret studiet av ideologi seg ved at man fra å ha studert bevissthet og falsk bevissthet nå begynte å studere språkbruk (Augoustinos, Walker & Donaghue 2006). Eller mer presist; studiet av bevissthet dreide seg nå mot å studere språkbruk (Wittgenstein, 1953). Denne språklige vendingen i studiet av bevissthet ga et nytt svar på psykologiens forståelsesproblem: Vi forstår hverandre fordi vi tenker med språket. Og språket er felles! Hva som er privat og bare kjent av individet ble fra nå av det nye problemet (jfr. Wittgenstein, 1953).

Studiet av ideologi skilte seg imidlertid fra studiet av bevissthet. Det var ideer og ikke kognisjon som ideologiforskningen var opptatt av. I studier av ideologi var det menneskers felles holdninger og ideer som ble temaet. Hva som er vår felles fornuft³ i et gitt samfunn til en gitt tid er ideologiforskningens tema. For ideologier dreier seg om verdensanskuelser (Weltanschauung) konstituert i de kulturelle verdier som tas for gitt av samfunnets medlemmer (Nafstad, 2005; Nafstad & Blakar, 2002, 2006; Nafstad et al. in press a, in press b). I undersøkelser av ideologi blir følgelig språkbruk det sentrale. Det er språket som binder individets tanker sammen med samfunnets ideer og verdier (Rommetveit, 1972). Videre, et ords mening formes av ordets historie og den intensjonelle bruken i en gitt sosial kontekst (Blakar, 1979). Ordet kommuniserer dermed mer enn bare talerens intensjoner. En ytring innebærer nødvendigvis kulturelle, politiske, sosiale antagelser og verdier. Disse kan personen som snakker være mer eller mindre klar over.

Ideologi er følgelig et begrep som griper et samfunns felles forståelse (Eagleton, 1991). Det er imidlertid sjelden at et samfunn bare har én forståelse av virkeligheten. I moderne demokratier finner man flere, ofte motstridende versjoner, av hvordan verden er og bør være. Mot den rådende ideologien kan det derfor stå et mylder av ideer, som i praksis «holdes nede» av ideologien. Ideologibegrepet griper også *hva* som holdes nede, *hvordan* minoritetsposisjoner undertrykkes. Dette innebærer at ideologi også nødvendigvis dreier seg om maktrelasjoner (Augoustinos, Walker & Donaghue, 2006). Ideologi og makt hører

2 Denne økte interessen for språkbruk omtales ofte som «den språklige vendingen» (Lycan, 2000).

3 «Vår felles fornuft», «common sense», «samfunnsforståelse», «felles forståelse» eller «folkevett» vil i avhandlingen brukes om hverandre. Disse tas ikke som strengt identiske synonymer, men som betegnelser på det samme.

sammen.

Foucaults (1976) studier av makt springer ut i fra den språklige vendingen. På samme måte som språkbrukere deltar i produksjonen og reproduksjonen av common sense, er makten for Foucault (1976) noe vi deltar i. Gjennom språkbruk⁴ og handlinger deltar vi dermed i maktbruk. Makt blir, som common sense, ikke noe som presses på passive de borgerne i et samfunn gjennom å avkreve lydighet, eller gjennom ubevisste prosesser (Foucault, 1976). Vi deltar i makten gjennom hverdagslig deltagelse i samfunnet, særlig da gjennom bruk av språket. En ytring som inneholder et ideologisk perspektiv på verden er ikke et resultat av makt, men er maktbruk i seg selv. Gitt at få ytringer er nøytrale, er det umulig å unngå maktutøvelse (Blakar, 1973/2006, 1979).

To sentrale dimensjoner ved ideologibegrepet står fram: For det første våre delte ideer om verden, common sense. Og for det andre makten som opprettholder hegemoniet. Begge dimensjoner skapes gjennom bruk av språket. De vil være synlige i samtaler og offentlige ordskifter. (Nafstad, 2003; Nafstad, Carlquist, Aasen & Blakar, 2006; Nafstad, Carlquist & Blakar, in press).

Hegemoni og common sense griper inn i hverandre. Det er makt i common sense. Og common sense i makt. Det vil nå redegjøres nærmere for makt (hegemoni) og deretter common sense.

HEGEMONI

Foucault: Makt og genealogi

Filosofen Michel Foucault har hatt og har en viktig rolle innenfor de vitenskapelige disiplinene som er opptatt av makt- og språkbruk. Jeg vil i det følgende redegjøre for og holde Foucaults (1970, 1971, 1976) maktbegrep og hans genealogiske metode opp mot, og i sammenheng med ideologibegrepet.

Foucault (1970, 1971, 1976) hevdet at den juridiske makten var den vanligste, men det var ikke denne makten han ville analysere. Foucaults tilnærming til makt var den som var forankret i daglig praksis gjennom språkbruk og handlinger. Han hevder at man med makt «først og fremst må forstå mangfoldet av de styrkeforholdene, som er immanente i det feltet hvor de utøves...» (Foucault, 1976, s. 103). Foucault (1976) utelukker heller ikke en forståelse

---

4 Foucaults begrep er 'diskurs'.

av makt som noe en “hersker” har, som herskeren utøver intensjonelt. Men Foucault (1976) ønsker å vise hvordan en ny type makt vokser frem i vår moderne tidsalder, hvordan det gamle maktbegrepet blir utilstrekkelig for å gripe ordningen av vårt samfunn.

Maktmekanismer i moderne samfunn lar seg ikke redusere til å sammenfalle med en hersker og med lov og rett.

«Om man gir makten form av en fyrste som formulerer retten, faren som forbyr, sensuren som gjør taus, eller juristen som stadfester loven, så skjematiserer man uansett makten i en juridisk form, og man definerer dens virkninger som lydighet. Det subjektet som konstituerer seg som undersått overfor lovens makt – det subjektet som er “underkastet” - er et subjekt som adlyder». (Foucault, 1976, s.96)

De nye maktmekanismene derimot tar hånd om menneskene som levende kropper og er å finne i teknikken, normaliseringen og kontrollen, ikke i noen rett, lov eller straff (Foucault, 1976). Foucaults maktbegrep legger følgelig til grunn en annen forståelse av makten og hvordan makten styrer og bevarer. Makten må studeres gjennom sin utøvelse og konsekvens heller enn intensjon. Maktutøvelsen er noe man selv deltar i og som man dermed *selv* aksepterer. Foucaults maktanalyser legger dermed et grunnlag for å forstå sammenhengen mellom common sense og hegemoni. Ideologianalyser før Foucault, som for eksempel Frunkfurterskolen (jfr. Schaanning, 2000), var analyser som plasserer sammenhengen mellom hegemoni og common sense i ubevisst lydighet til autoriteter. Med bakgrunn i Foucaults forståelse blir sammenhengen mellom hegemoni og common sense i dagliglivets språkbruk. Språkbruk har også den fordel at den i motsetning til *det ubevisste* er tilgjengelig for empiriske undersøkelser.

I innledningen til sitt essay “Nietzsche – genealogien, historien” (1971) hevder Foucault at ord ikke bevarer sin mening fra en tid til en annen. For vi begjærer ikke det samme, og ideer bevarer ikke sin logikk fra en tid til en annen. Nietzsches genealogi, understreker Foucault (1971), er ikke en søken etter et fenomenets opprinnelse, men genealogien er en sted- og tidfestelse av hendelser innenfor områder som går for ikke å ha noen historie, som følelsene, kjærligheten, samvittigheten og driftene. Genealogien er altså en beskrivelse av fenomeners endring innenfor områder som anses som historieløse. Den ser på endringer i fenomener som tas for gitt og som regnes for å være universelle. Når Foucault (1970) redegjør for sin metode, det å analysere diskurser, så bygger han på Nietzsches genealogimetode. Genealogien

dekonstruerer sannheten ved å beskrive spillet, hendelsene, ideer som tas for gitt, og tilfeldighetene som har påvirket et fenomen.

Foucaults (1971) tilnærming skiller seg imidlertid fra en sosialpsykologisk analyse av ideologi. Foucault (1976) forholder seg først og fremst til produksjon av ideer, ikke til beskrivelser av samfunnets common sense. Genealogi ligner mer på en idéhistorisk tilnærming. Den er opptatt av tenkere, av litteratur og den vitenskap som former ideene. Genealogien henter frem og åpner svarte bokser for å bruke Latours (1987) terminologi. Med dette menes det at genealogien åpner mylderet av spill, makt og hendelser som produserer kunnskap. Genealogien bestrider entydige begreper og de vitenskapelige disipliner som tas for gitt. En ideologianalyse innenfor dagens sosialpsykologi (Nafstad et al. in press a, in press b) skiller seg fra genealogien ved at den forholder seg til vanlige mennesker i det samfunnet som analyseres. Men som Foucault (1970, 1971, 1976) er dagens ideologiforskning innenfor psykologi også opptatt av språk- og maktbruk.

Hvis denne undersøkelsen hadde vært en utviklingshjelpens genealogi, ville den ha sett på hvilke maktspill og hendelser som ligger bak fremveksten av utviklingshjelpen slik den fremstilles i dag. Materialet for en slik analyse ville ha vært offentlige dokumenter, historiske hendelser og kunnskap som skaper utviklingshjelpen⁵. En analyse av utviklingshjelpens ideologi, som denne sosialpsykologiske undersøkelsen, dreier seg også om hvilke antagelser og perspektiver som tas for gitt om utviklingshjelpen. Fokuset i denne undersøkelsen er imidlertid ikke rettet mot fremveksten av utviklingshjelpen, men mot måten utviklingshjelpen trer frem i det offentlige ordskiftet. Det er makten og common sense som er fokuset, ikke makten og kunnskapsproduksjonen.

Samtidig anvendes Foucaults maktbegrep og det trekkes på innsikter fra genealogien som metode for å beskrive makten og common sense i norsk utviklingshjelp.

Imperiet, globalt hegemoni

Utviklingshjelpen utspiller seg globalt. Den utgjør en relasjon mellom Norge og andre deler av verden og inngår i det globale hegemoniet. Hardt og Negri (2000) analyserer i boken «Imperiet» vår moderne verdens hegemoni. Hardt og Negri (2000) bruker mange av Foucaults begreper og også genealogien som metode for å analysere den globale makten eller

---

5 Antropologen Nustad (2003) «Gavens makt» og historikeren Tvedt (1989) «Bilder av 'DE ANDRE'» er eksempler på slike analyser.

«imperiet». De beskriver hvordan den globale makten uttrykkes gjennom befolkningens bevissthet og kropp⁶. Videre presiserer de at mennesker deltar i maktbruken over seg selv gjennom totaliteten av sine sosiale relasjoner.

I «Imperiet» føres vi alle sammen gjennom den kommunikasjon vår tids teknologi har muliggjort (Hardt & Negri, 2000). Den ubestemmelige mengden mennesker som Hardt og Negri (2000) kaller “multitude”⁷, ordnes og struktureres ved at vi gjennom dagens kommunikasjonsteknologi føres sammen av opplevelser i det globaliserte hverdagslivet. «Imperiet» slik Hardt og Negri (2000) bruker begrepet, ligger dermed nær opp til hva en kan kalle den globale common sense. «Imperiet» som begrep dreier seg som ideologibegrepet (Nafstad et al, in press a, in press b), om common sense og hegemoni. Hardt og Negri (2000) er opptatt av globale ideologier og av relasjonsdimensjonen. Også norsk utviklingshjelp er en del av en internasjonal orden og relasjons struktur: En orden som produseres gjennom det internasjonale hegemoniet. «Imperiet» for Hardt og Negri (2000) er følgelig et relasjons hierarki:

“Empire is constituted by a monarchy (the United States and the G8, and international organizations such as NATO, the IMF or the WTO), an oligarchy (the multinational corporations and other nation-states) and a democracy (the various NGOs and the United Nations).” [http://en.wikipedia.org/wiki/Empire_\(book\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Empire_(book))

Utviklingshjelp kan derfor konseptualiseres med «Imperiet» som horisont. Imperiet utgjør den globale common sense, også om maktreasjoner i verden. Verden føres sammen i en forståelse av at noen er hjelpetrengende. Dermed blir det utviklingslandene som har problemer. Den globale orden kan videre ikke sees på som unyttig for vesten. Hardt og Negri (2000) hevder at den moderne europeiske nasjonalstaten bruker den globale handelsarenaen til å overføre politiske motsetninger som oppstår innenfor nasjonalstatens grenser. Følgelig kan utviklingslands problemer ofte sees som en overføring av de rike nasjonalstatenes problemer. La oss gi et eksempel: I overgangen fra vareproduksjon til kunnskap og serviceproduksjon ble produksjonen av mange varer flyttet utenlands. Forenklet, men illustrerende, kan man si at problemet med hvem som skulle sy klær i Norge når utdannelse er tilgjengelig for alle, ble løst ved at produksjonen av klær ble flyttet til utviklingsland.

6 «biopower» - befolkningskontroll, særlig gjennom statistikk og sansynlighet (Foucault, 1976)

7 «multitude» eller mengden, er en term Hardt og Negri bruker for å benevne en mengde mennesker, uten å kalle de for et folk. Et folk er ordnet, mens mengden er uordnet. Folket har en retning, mens mengden har et mylder av retninger.

Hardt og Negris (2000) «Imperiet» utgjør oppsummerende en viktig bakgrunn for å beskrive hegemoniet i representasjonen av det relasjonelle aspektet ved norsk utviklingshjelp.

Makt – makten – makter – maktene?!

Når man bruker ideologibegrepet for å analysere språkbruk, vil en kunne synliggjøre både *hva* som tas for gitt i et samfunn og også *hvordan* denne forståelsen av verden tjener den gruppen som sitter ved makten. Innenfor et samfunn vil det alltid som nevnt være andre forståelser av verden enn de dominerende. Disse minoritetsforståelsene tjener imidlertid ikke direkte⁸ til å fremstille den dominerende gruppens makt som naturlig og tatt for gitt. Hva som er en minoritetsposisjon og hva som er ideologi vil variere med hva som er den analytiske enheten. La meg gi et eksempel: Om LO vil benevne de som utbetaler penger til arbeidere for «arbeidskjøpere», er det et uttrykk for deres ideologi, deres forståelse av verden og deres ønske om å skape og bevare arbeiderens makt. Det er arbeideren som eier arbeidet, og arbeidet kan kjøpes. Om NHO på sin side vil benevne de samme folkene som «arbeidsgivere», er det et uttrykk for deres ideologi. De tar det for gitt at de eier maskiner og gir ut arbeidsmuligheter, og det er eierens makt de ønsker å bevare. Det er industrien som eier arbeidet, og kan gi det bort. Her har man følgelig å gjøre med ulike ideologier. De ulike organisasjonene har forskjellige perspektiver på fenomenet arbeid og tar sine respektive utgangspunkt for gitt. På samfunnsnivået eksisterer begge disse forståelsene i Norge. Et samfunn kan altså ha to motstridende forståelser, som begge er en ideologi innenfor sin gruppe. Om man derimot er interessert i analysere det norske samfunnets ideologi, altså Norge som helhet, er man nødt til å trekke inn hvem som sitter med makten i Norge: Fordi ideologibegrepet innebærer common sense og hegemoni. Både «arbeidskjøper» og «arbeidsgiver» kan ikke samtidig tjene hegemoniet i Norge. Selv om «arbeidsgiver» tjener hegemoniet i NHO og «arbeidskjøper» tjener hegemoniet i LO, så vil «arbeidsgiver» være den dominerende forståelsen av fenomenet i Norge som helhet og en del av den rådende norske ideologien. «Arbeidskjøper» er et lite brukt ord som uttrykker et helt annet perspektiv enn det dominerende.

Den analytiske enheten denne oppgaven vil fokusere på, er den relasjonen Norge har til utviklingsland. Det innebærer at det er den maktbruken som (re)produserer forståelsen av partene i utviklingshjelpen som særlig undersøkes. Og hvis man går inn andre veien: Det er de

---

8 Som det skal redegjøres for senere kan de tjene ideologien indirekte ved at de inngår i argumentasjonen av ideologien.

forståelsene som (re)produserer makten eller hegemoniet som undersøkes.

COMMON SENSE

Kategorier og retorikk

Denne undersøkelsen forsøker å gripe hvilke kategorier, argumenter og teknikker som kommuniserer den norske utviklingshjelpens ideologi. Tradisjonelle tilnærminger til kategorisering i sosialpsykologien behandler kategorier som om de var lukkede rammer for tenkning om virkeligheten (Billig, 1996). Sosial identitetsteori, selv-kategorisering og tradisjonelle tilnærminger til sosial kognisjon (Abrams & Hogg, 1999; Tajfel 1974, 1981, 1982) problematiserer sjelden sosiale kategorier. En retorisk tilnærming derimot fokuserer på hvordan sosiale kategorier skapes. Kategorier skapes gjennom diskusjon fremfor at de overføres (Augoustinos, Walker & Donaghue, 2006). Den kritiske og retoriske tilnærmingen har som utgangspunkt at denne diskusjonen av kategorier påvirkes av maktforholdene i samfunnet. Vi kan si at maktforholdene i vårt samfunn ble etablert av våre besteforeldre, og argumentert som naturlige av våre foreldre⁹. Common sense er imidlertid dynamisk, ikke statisk: Argumentasjonen av kategorier stopper aldri. Kategoriene kommuniserer en tatt for gitt verdensanskuelse som støtter og støttes av et hegemoni. Men det betyr ikke at ideologien ikke har motstandere. Som Augoustinos, Walker & Donaghue (2006) presiserer:

«The categories that people deploy and mobilize in specific contexts are important because they communicate something of the 'taken for granted' meanings that people have of the world. These meanings are likely to differ between different social groups in society so that categories are contested by different groups with conflicting interests» (s294).

Kategoriene våre tjener da ikke ideologien passivt og de fremstilles ikke alltid likt. De utfordres hele tiden. Og ulike grupper i samfunnet kan ha motstridende utgaver av dem. Men summen av dem utgjør allikevel en verdensanskuelse som produserer og reproducerer hegemoni.

En kritisk språksbruksanalyse vil med Foucaults formulering (1970, s.38) måtte se på «diskursens innkapslingssystemer... den forsøker å avmerke og avgrense disse prinsippene for diskursens ordning, utelukkelse og knapphet.» Fra et retorisk perspektiv på kategorier blir ideologien mer dynamisk. Derfor blir også teknikken og argumentasjonen sentralt som

---

⁹ Metaforisk uttrykt

innhold i en analyse av ideologier.

Hvilke prosesser gjør så at noen verdensanskuelse med sine kategorier blir akseptert som fornuftige, mens andre ideer eller perspektiver som er like “sanne” og empirisk funderte, utelukkes? Billigs (1982, 1996, 1999a, 1999b) teori brukes i denne undersøkelsen fordi tre slike prosesser er beskrevet i hans arbeider om ideologi. Disse tre prosessene er «ja, men», «på den ene siden, på den andre siden» og partikularisering. De vil alle tre kunne være aktuelle for å beskrive ideologien i det norske ordskiftet om utviklingshjelp.

Forskyving og argumentasjon

«Ja, men», er den forskyvingsteknikken Billig (1999a) beskriver som muliggjør et sett av ideers dominans over andre ved at andre eller motsatte verdensanskuelser dermed unngås i ordskiftet. Man forskyver altså et emne eller en posisjon fra den fornuftige samtalen ved å fortie emnet eller posisjonen. En minoritetsposisjon får videre ved å forties, et snev (eller brennmerke!) av unaturlighet og ikke-relevans. Å studere det usagte må dermed bli en viktig oppgave for ideologistudier. Som Nietzsche har sagt det: “...in so far as it is permissible to see in what has hitherto been written a symptom of what has hitherto been kept silent“(Nietzsche, 1886, p. 474).

I boken “Freudian Repression” gir Billig (1999a) en beskrivelse av hvordan mennesker glemmer ved å gjenfortolke Freuds teorier i lys av konversasjonsanalyse. Billig (1999a) har som sin posisjon at glemsel ikke er en individuell kognitiv prosess. Å glemme må dermed forstås som en aktivitet mellom mennesker. Glemsel er en kommunikativ prosess som utføres i (hverdags-) samtaler gjennom å unngå temaer. Ved å bruke småord som: “ja, men...” kan emner og sosiale kategorier styres og skyves ut av samtaler og diskusjoner. Når forskyvinger gjentas, trenges temaer og sosiale kategorier lenger og lenger inn i glemselen. Slik praktiseres forskyving og glemsel ikke bare på individ, men også på samfunnsnivå.

Billig (1999b) gir videre følgende eksempel på forskyvning på samfunnsnivå: Hvis vårt samfunn er et forbrukssamfunn, må det også eksistere et produksjonssamfunn. Man kan ikke ha forbruk uten produksjon. I dag har vi en dominant diskurs om forbruk – vi har for eksempel et forbrukerråd – men vi har ingen produksjonsdiskurs av samme omfang. Vårt samfunn er opptatt av produktens relevans for – og relasjon til – forbrukeren, ikke den relasjonen produktet har til den som har produsert varen. Som Nafstad, Carlquist & Blakar (in press) viser: Bruken av ordet ‘produksjon’ er redusert med 41 % i det offentlige ordskiftet i

Norge fra 1984 til 2006. Ord som refererer til forbruk økte derimot sterkt i den samme perioden. Det som er relevant for et par bukser er merket og hvordan den passer til kjøperens identitet. Vårt overfokus på relasjonen produkt-forbruker skyver følgelig relasjonen produkt-produzent inn i glemselen.

Den andre prosessen Billig (1982) peker på for å beskrive og avdekke ideologiens argumentasjon, er innarbeiding av mot-argumenter. Denne prosessen innebærer å ta motposisjoner inn i argumentasjonen av common sense eller majoritetsposisjonen. Billig (1982) gir følgende eksemplifisering av denne mekanismen: Innenfor det moderne vestlige samfunn forsvarer common sense seg mot motsatte perspektiver med å benytte argumentasjonsteknikken *på-den-ene-siden-på-den-andre-siden*. Denne argumentasjonsteknikken gir den dominerende ideologien et skinn av at den er meget velbalansert. Resultatet av denne teknikken er ikke at retoriske motsetninger drøftes reelt¹⁰, men dominerende praksis rettferdiggjøres ved at kritiske synspunkter tas med inn i redegjørelsen for hegemoniets praksisen. La meg utdype: *På-den-ene-siden-på-den-andre-siden* strategien brukes ikke for å beskrive det begrensende i å ta ett bestemt perspektiv, men for å styrke det allerede dominerende perspektivet. Dette gir virkeligheten et skinn av enhet selv om den er tvetydig. Denne strategien tjener således ideologien. “The preservation of the image of unity in the face of present contradictions gives this style of thought its ‘ideal’ character” konkluderer Billig (1982, p. 228). Videre konkluderer Billig “[and it] leads to similarities with Marx and Engels’s classic conception of ideology.”

Partikularisering er en tredje teknikk som brukes for å svare på kritikk. Partikularisering er det motsatte av kategorisering. Det vil altså være det motsatte av å si noe generelt (Billig, 1996). Når bruk av tortur i etterretning blir påvist, vil de som stilles ansvarlig ofte svare med å vise til at det var en enkelt person eller at det var et enkeltstående tilfelle. Slik unngår man å ta opp problemet med tortur i etterretning generelt. Den rådende ideologien om etterretningen reproducerer forståelsen av seg selv, motstår endring og opprettholder sitt hegemoni.

Ideologi og falsk bevissthet

Det at ideologier får en idéell karakter selv blant de den ikke tjener, har ført til at falsk bevissthet er et viktig tema for ideologianalyser. Temaet falsk bevissthet er særlig blitt formulert som spørsmålet om hvorvidt språkbrukerne er klar over det *tatt for gitte*, det som

---

10 Slik kan teknikken også brukes

påvirker og styrer forståelsen.

Begrepet 'ideer' som ideologibegrepet tar utgangspunkt i, henspiller på at det mentale innholdet er sosialt. Men samtidig er ideene individuelle tanker når de uttrykkes. Tankene våre er private, men samtidig utføres de gjennom språket (Wittgenstein, 1953). Gjennom sosial (Vygotsky, 1934) og historisk (Bakhtin, 1979) språkpraksis internaliseres derfor en felles og tradisjonell forståelse av virkeligheten. Denne overleverte forståelsen videreformidler også et samfunns maktsystemer. Hvor mye forstår enkeltmennesket om dette? Å bruke begrepet 'forståelse' skyver kanskje ideologibegrepet for nærmere det bevisste. Kanskje handler ideologi mer om hvilke forståelser som ikke overleveres. Eller hvilke forståelser som blir fremstilt som unaturlige måter å forstå verden på. Det er kanskje bedre med et ståsted hvor falsk bevissthet kommer av at en språkbruk ikke formidler andre styreformere enn den rådende styreform. Det er altså Billigs (1999a, 1999b) posisjon at falsk bevissthet er en *ikke-forståelse* av andre ideer enn den *tatt for gitte* praksis. Tidligere ble maktbruk fremstilt som Guds vilje/Kongens vilje (Negri og Hardt, 2000). Og tidligere var kanskje ideologien mer et resultat av en påtvunget forståelse. Maktbruk er i dagens samfunn sjeldnere konseptualisert som maktbruk, oftere som effektivitet og organisering (Foucault, 1976; Hardt og Negri, 2000). Dermed er ikke forståelser påtvunget på samme måte, hverken ved sverdet eller at mennesker er uopplyste.

Å holde noe utenfor bevisstheten, slik Billig (1999a) behandler forskyving, innebærer at en total glemsel ikke er mulig. Temaer og perspektiver holdes utenfor bevisstheten ved at de unngås og/eller skyves ut av samtaler, eventuelt i større språklige sammenhenger som samfunnets common sense (Billig, 1999a). Dette innebærer en svakere form for falsk bevissthet enn den bl. a. Frankfurterskolen (Schaanning, 2000) la til grunn. Total falsk bevissthet innenfor Billig's (1999a) tilnærming er ikke mulig. Man har på tross av den dominerende språkpraksis andre om enn undertrykte mulige perspektiver tilgjengelig i språket.

For å illustrere Billigs (1999a) falske bevissthetsbegrep med et eksempel fra bistand kan vi si at representasjonen av at Norge og nordmenn lykkes med å utvikle andre land opprettholder det rådende hegemoniet gjennom at utviklingshjelpen rettferdiggjøres. I neste omgang vil det derfor kunne hevdes at nordmenns tro på utviklingshjelpen er falsk bevissthet. Norge og nordmenn ønsker å endre verdens skjevhet, men allikevel i praksis støtter de opprettholdelsen

av verdens skjevhet gjennom utviklingshjelpen. Men om man i en diskusjon stiller spørsmål ved utviklingshjelpen vil de fleste kunne debattere den fra ulike perspektiver. I det øyeblikket en ytring åpnes for diskusjon, vil det som til vanlig tas for gitt kunne bli problematisert. Falsk bevissthet vil dermed bare innebære at en bestemt språkbruk og forståelse er enklere tilgjengelig og dermed setter annen språkbruk og forståelse i parentes.

Om bestemte ideer er tatt for gitt eller ikke, vil dermed være avhengig av hvilket nivå av diskusjon man beveger seg på. Når noe er tatt for gitt i en sammenheng, betyr ikke det nødvendigvis at det samme er tatt for gitt i en annen sammenheng. Det som er tatt for gitt settes i parentes, men det befinner seg ikke utenfor bevisst tilgjengelighet. Det rådende hegemoniet plasser forståelser i parenteser. Om Norge som aktiv aktør i å fjerne verdens skjevheter ikke hadde blitt tatt for gitt, ville neppe bistandsorganisasjoner hatt det like enkelt for å få økonomisk støtte til arbeidet sitt.

METODE

Denne undersøkelsen kombinerer kvalitative og kvantitative metoder for å beskrive norsk utviklingshjelps ideologi slik den kan komme til uttrykk i media. Undersøkelsen er et såkalt mixed design (Tashakkori, A. & Teddlie, C, 1998).

Mediearkivet Retriever som datagrunnlaget

Media, deriblant aviser, er den viktigste innfallsvinkelen til et moderne samfunns representasjoner (Mutz, 1998) og hegemoni (Hardt og Negri, 2000). Datamaterialet for disse analysene er elektronisk arkiverte avisartikler. Et stort utvalg av Norske aviser er elektronisk lagret i Retrieversystemet¹¹, og dermed tilgjengelig for systematiske analyser av utviklingshjelpens representasjon i Norge. For å analysere ideologier og ideologiske endringer i representasjonene av norsk utviklingshjelp i media bruker denne undersøkelsen en metode som er utviklet av Nafstad & Blakar (2002, 2006) og brukt i ulike studier av Nafstad, Blakar og deres medarbeidere¹².

Aftenposten er den avisen som passer best for å analysere endringer over tid. Det er denne

11 <http://www.retriever-info.com/> (Atekst var navnet på det norske systemet som nå er underlagt Retriever)

12 Nafstad, Carlquist & Blakar (2004); Nafstad, Phelps, Carlquist & Blakar (2005); Nafstad, Carlquist, Aasen & Blakar (2006); Nafstad, Carlquist & Blakar (in press); Nafstad, Carlquist, Rand-Hendriksen & Blakar, (2006); Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps & Rand-Hendriksen (revised and resubmitted); Nafstad, Carlquist & Blakar, (2005); Nafstad, H. E., Rand-Hendriksen, K. & Blakar R. M. (in press); Nafstad, H. E. et al., (in press a); Nafstad, et al. (in press b)

avisen som er blitt elektronisk arkivert lengst. Arkivet for Aftenposten går tilbake til 01.01.1984. For å sikre at vi får så lang tidsperiode som mulig, vil analysene i denne undersøkelsen begrenses til Aftenposten. Dermed vil representativiteten reduseres. Men å avgrense undersøkelsen til bare å gjelde Aftenposten er den eneste måten å sikre en rimelig lang periode. Aftenposten er imidlertid ikke en nøytral avis (jfr. Blakar, 1973/2006). Men den gir et bredt bilde av det norske ordskiftet; akademikere, journalister, ideelle organisasjoner og lekpersoner deltar alle i ordskiftet som utspiller seg i Aftenposten. Videre er avisen rettet mot å ha lesere fra alle politiske sider. Aftenposten er derfor på ingen måte en smal avis med hensyn til perspektiver og representasjoner.

Fra 1992 ble imidlertid andre store aviser¹³ også tilgjengelig i Retriever. Representativiteten til Aftenposten kan derfor kontrolleres i siste del av undersøkelses perioden. Dersom utviklingen for et søkeord¹⁴ i Aftenposten korrelerer signifikant med utviklingen for søkeordet i de andre store avisene mellom 1992 og 2006, kan vi anta at Aftenposten gir et representativt bilde av det norske ordskiftet. Videre; dersom utviklingen for et søkeord i Aftenposten korrelerer signifikant med de andre avisene for perioden 92-06, mer enn to tredjedeler av den totale perioden, kan vi også rimeligvis anta at Aftenposten er representativ for hele perioden for det aktuelle eller søkeordet. Bare søkestrenger eller søkeord som har en tilstrekkelig representativ utvikling vil bli brukt i undersøkelsen.

I Retriever kan søketermer bestå av enkeltord eller strenger av ord som kombineres. Boleanske operander som AND, OR, NOT, ANDNOT, NEAR/X, ONEAR/X¹⁵, trunkeringer og parenteser sørger for fleksibilitet i ordsøkene (Nafstad, Carlquist & Blakar, 2004). Denne fleksibiliteten gjør det mulig å gjøre søk som inneholder alle eller de fleste relevante kjerneordene som inngår i et ordskifte.

Metoden til Nafstad og medarbeidere (2002, 2006) er utviklet for å kunne beskrive endringer i bruksfrekvensen til ord, for derigjennom å kunne identifisere og beskrive ideologiske endringer¹⁶. Enkelte ord, eller sammenstillinger av ord, kan altså søkes på med sikte på å kartlegge og beskrive utviklingstrender i språkbruk. Styrken i slike utviklingstrender kan

13 NTBtekst, Dagens Næringsliv, Nordlys, VG og Bergens Tidene

14 Eller en søkestreng.

15 NEAR/X og ONEAR/X brukes for å finne ord som står i nærheten av hverandre i artikkelen. X angir antall ord som kan stå mellom dem. NEAR finner ord som står i nærheten av hverandre. ONEAR finner ord som står i nærheten av hverandre og i den angitte rekkefølgen. F. Eks. norsk ONEAR/5 bistannd gir treff på avisartikler hvor bistannd står 5 eller færre ord etter norsk.

16 Beskrivelsen av søkemetoden i Retriever er i stor grad hentet fra de ulike artiklene til Nafstad og medarbeidere, men er tilpasset den spesielle bruken i denn undersøkelsen.

uttrykkes kvantitativt ved å korrelere utviklingsmønsteret med selve tidsforløpet (1984, 1985, 1986... 2006). Hvor mange avisartikler det er i en avis totalt endrer seg imidlertid over tid. Alle de kvantitative dataene i denne undersøkelsen er derfor justert for endringer i totalt antall artikler årlig.

Retriever brukes på to forskjellige måter i undersøkelsen. For det første brukes mediearkivet Retriever for å identifisere en populasjonen av avisartikler om utviklingshjelp, altså for å identifisere et offentlig ordskifte. Fra denne populasjonen vil et tilfeldig trukket utvalg av artikler danne grunnlaget for den kvalitative innholdsanalysen¹⁷. For det andre brukes arkivet for å beskrive kvantitative endringer i språkbruk ved hjelp av søkeord identifisert gjennom innholdsanalysen. Disse to tilnærmingene, den kvalitative og den kvantitative griper nødvendigvis inn i hverandre. Innholdsanalysen danner det fortolkningsgrunnlaget som gjør kvantitativ beskrivelse mulig å realisere. Det vil med andre ord si at det er innholdsanalysen som gir grunnlaget hva som studeres i de kvantitative analysene.

Avgrensning av populasjonen og populasjonens representativitet

Følgende søkeord ble benyttet for å identifisere populasjonen av artikler om utviklingshjelp i Aftenposten : «utviklingshjelp», «uhjelp», «u-hjelp»¹⁸, «bistand», «utviklingssamarbeid», «bistandssamarbeid». For å få med både ubestemt og bestemt endelse og ordsammenbindinger ble alle ordene i søkestrengen trunkert(*). «Bistandssamarbeid», for eksempel, ble dermed fanget opp i søkeordet «bistand*». «Bistand» ble også trunkert foran (*bistand) for å kunne identifisere artikler med ord som for eksempel «miljøbistand».

Søkeordet «bistand» (*bistand og bistand*) fanget imidlertid opp mye «støy». «Støy» betyr at det er mange avisartikler som inneholder ordet «bistand» selv om artikkelen ikke handler om utviklingshjelp. Denne «støyen» kommer hovedsakelig av at bistand også brukes i sammenheng med politiet (f.eks. «politiet fikk bistand av kripas»), og rettsvesen (f.eks. «bistandsadvokat»). Det at «støyen» stort sett skyldtes politi og rettsvesen gjorde at «støyen» lettere kunne tas ut ved å bruke funksjonen ANDNOT (bistandsadvokat* or kripas or politiet¹⁹). I enkelte artikler om utviklingshjelp nevnes politiet hos mottagerlandet. Men det er

17 Innholdsanalysen vil også innebære noe telling, men kun med sikte på å kunne kategorisere mye, lite, litt, etc.

18 Aftenposten gikk over fra å skrive uhjelp uten bindestrek til å skrive u-hjelp med bindestrek tidlig på nittitallet.

19 «Politiet» kan ikke brukes i ubestemt trunkert form; «politi*» fordi dette også vil skille ut artikler med ordene «politisk» «politikk» osv.

så sjelden at det å ha fjernet disse fra populasjonen av artikler er uten praktisk betydning²⁰.

Ord som «utviklingshjelp» og «utviklingssamarbeid» springer ut fra begrepet «utvikling».

Utviklingssamarbeid brukes mest om arbeid med andre lands utvikling og er derfor tatt med.

Et annet ord, «utviklingsarbeid», handler også om utvikling, men «utviklingsarbeid» brukes sjelden i forbindelse med andre lands utvikling. Det brukes mer om for eksempel utvikling av industriprodukter i Norge (f.eks. «utviklingsarbeidet med den nye boreplattformen»).

Utviklingsarbeid er derfor ikke tatt med i søkestrengen som identifiserte populasjonen av artikler om utviklingshjelp for denne undersøkelsen.

Den endelige søkestrengen som ble brukt for å identifisere artikler om utviklingshjelp i Aftenposten i perioden 1984-2006 er: :

(uhjelp* or u-hjelp* or utviklingshjelp* or bistand* or *bistand or utviklingssamarbeid*)
andnot (bistandsadvokat* or kripes or politiet)

Denne søkestrengen ble utviklet på grunnlag av gjennomlesing av artikler om utviklingshjelp i forundersøkelsene. Siktemålet med forundersøkelsene var ikke bare å utvikle kategorier som skal brukes, men også å presisere en søkestreng som angir hele ordskiftet (populasjonen).

Variasjonen i antallet av avisartikler denne søkestrengen identifiserer hvert år i Aftenposten korrelerer signifikant ($<0,01$) med variasjonen i antallet avisartikler den identifiserer i de andre avisene. Det er derfor ingen grunn til å anta at ikke Aftenposten er representativ i hvor ofte utviklingshjelp tas opp. Populasjonen kan følgelig aksepteres som å være representativ for det norske ordskiftet om utviklingshjelp²¹. Fra denne populasjonen ble det trukket et tilfeldig utvalg. Dette utvalget utgjorde det materialet som ble brukt i den kvalitative analysen.

Utvalgsprosedyre for å avgrense avisartikler til innholdsanalysen

Ved hjelp av tilfeldig utvalgte tall mellom 1 og X, hvor X er det antallet artikler søkestrengen identifiserte for hvert år, ble artikler trukket ut til utvalget. Avisartiklene ble sortert etter publiseringsdato slik at den artikkelen som ble tildelt nummer 1 var den første artikkelen om utviklingshjelp i det aktuelle året. De artikkelene som ble trukket ut, men ikke handlet om utviklingshjelp ble forkastet. Og nye ble trukket ut. Antallet artikler som ble forkastet etter gjennomlesing var omtrent det samme for alle årene. For å ende opp med 30 artikler årlig som

²⁰ Av de artikkelene som lukes ut på denne måten, er det ved rask gjennomlesning mindre enn 10 av 100 artikler som faktisk handler om utviklingshjelp, både i begynnelsen av perioden (1984 -) og i slutten av perioden (- 2006).

²¹ Se Vedlegg A for tallmateriale.

handlet om uhjelp, måtte det for de enkelte årene trekkes ut fra 46-49 artikler. Det var altså noe «støy» i populasjonen som modifiseringer av søkestrengen ikke lyktes å fjerne. Denne «støyen» var imidlertid konstant.

For å få med artikler fra hele perioden [1984 – 2006] ble det trukket 30 artikler fra annethvert år, og da de årene som ender på partall (1984, 1986, ... 2006). Disse 360 artiklene utgjør utvalget i den kvalitative innholdsanalysen.

Alt datamateriale brukt i denne undersøkelsen er tilgjengelig elektronisk. Artikler som siteres finnes i Retriever systemet. På denne måten kan alle analysene i denne undersøkelsen etterprøves.

Forundersøkelser. Utvikling av kategorier

Kategoriene en forsker bruker for å beskrive innholdet i en tekst henger nødvendigvis sammen med hvilke spørsmål forskeren stiller til teksten (Flick, 2002; Kvale, 1997). Spørsmålene denne undersøkelsen stiller springer som drøftet i teorikapittelet ut fra ideologibegrepet, både fra den psykoanalytiske og marxistiske tradisjonen. Tolkningene i denne undersøkelsen kommer dermed fra en minstenksomhetshermeneutikk. For som Kvale (1997) presiserer om den psykoanalytisk og marxistiske fortolkningshorisonten:

«Innenfor samfunnsvitenskapene finner vi en uttalt mistenksomhetshermeneutikk i psykoanalysen og i marxismen, hvor tolkeren leter etter meninger bak eller under det som uttrykkes direkte. I psykoanalysen ses dette som manifestasjoner av ubevisste krefter og i marxismen som manifestasjoner av en ideologi som skjuler den grunnleggende motsetningen mellom samfunnets sosiale og økonomiske krefter.» (Kvale, 1997, s. 135)

Å utvikle kategorier for skåring av meningsinnholdet i artikler ble imidlertid ikke bare styrt av teori. Jeg brukte også åpen koding og pilotkoding (Flick, 2002; Kvale, 1997; Sánchez, Reyes & Singh, 2006). I teori-utviklingen ble kategorier som presisert først og fremst utviklet gjennom å utlede mulige kategorier fra den presenterte teori om ideologi. Men deretter, i en åpen kodings fase, ble artikler fra Aftenposten (1984-2006) som inneholdt søkeordene «bistandssamarbeid*» og «utviklingsamarbeid*» nøye analysert for å utvikle mulige andre kategorier. Det vil si at den foreliggende teksten gjennom sine setninger og avsnitt ble forsøkt omformulert til idéer og begreper (Sánchez, Reyes & Singh, 2006, s. 620), som kunne antas å beskrive utviklingshjelpen. Kategoriene ble altså i disse to første fasene avledet fra undersøkelsens teoretiske ståsted og også i et mer åpent møte med avistekstene.

Det tredje skrittet var så å prøve ut alle disse kategoriene. 30 tilfeldig utvalgte artikler fra 1984 og 30 fra 2004 ble brukt til en pilotundersøkelse. Kategoriene fra de to foregående fasene ble nå forsøksvis lukket og brukt til en innholdsanalyse av de 60 artiklene. På dette stadiet i undersøkelsen var det imidlertid fortsatt mulig å stille nye spørsmål. Muligheten for å skape nye eller endre kategorier var altså fortsatt åpen. I kvalitativ forskning innebærer ett hvert *nytt* fenomen en mulig revurdering av hvordan man kategoriserer fenomener (Kvale, 1997). I denne pilotfasen kom det da noen nye fenomener til. Noen kategorier ble presisert og noen nye kategorier kom til.

Dette kategorisystemet fra pilotundersøkelsen utgjør da kategoriene i den beskrivelsen som gjøres av utviklingshjelpen i det offentlige ordskiftet. I undersøkelsen av de 360 artiklene brukes dette kategorisystemet.²²

Presentasjon av kategorisystemet

Parter. *Hvilke parter er involvert i utviklingshjelpen?* Kategorien parter er utviklet først og fremst fra den åpne lesningen av avisartikler, men også fra Hardt og Negris (2000) skille mellom «folk» og «mengden», hvor «mengden» er motsatsen til det ordnende begrepet «folk». Parter springer derfor også ut i fra undersøkelsens teoretiske horisont. Videre må partene plasseres i underkategoriene giver eller mottager. Eksempler på de ulike underkategoriene gis i parantes.

GO – geografisk (politisk) område (Mellom-Amerika, Vesten)

OO – overnasjonale organisasjoner (EU, FN, WTO)

IO – internasjonale organisasjoner (Red Cross, Amnesty)

NS – Nasjonalstater (Norge, Armenia, Uganda)

Fbf – Folk; bestemt flertall (det svenske folk)

Fuf – Folk; ubestemt flertall (folk i Sverige, barn i Uganda)

PP – politisk parti

NO – Nasjonale organisasjoner (Røde Kors, Kirkens nødhjelp)

PS – privat selskap (Aker Kværner)

P – person (Bob Geldof)

---

²² I undersøkelsen lot jeg noen få nye fenomener som kom til i innholdsanalysen bli plassert i «annet» kategoriene.

Pf – fagperson (Terje Tvedt)

G – generell mottager eller giver («Giverlandene»)

A - andre

Aktør. *Hvem er det som handler? Giver, mottager eller begge?*

Å avgjøre hvem som er aktør i utviklingshjelpen er relevant fordi det har vært, og er, fokus på at den endring utviklingslandene selv initierer er best. Å beskrive en slik mulig endring i representasjonen av utviklingshjelpen er derfor av interesse. Uavhengig av hvem som *er* aktiv i prosessen kan det også være ulike syn på hvem som *burde* være det. Blakar (1973/2006) har også vært opptatt av dette temaet. Er det streikerne eller politiet som fremstilles som handlende? I enkelte sammenhenger er det regnet som bra å være aktør: «jeg hjalp ham opp fra grøfta», i andre er det ikke: «jeg slo ham ikke, jeg bare forsvarte meg».

ER

Ga: Giver er aktiv; tar initiativ og styrer prosessen.

Gar: Giver er aktiv, men reagerer på en forespørsel fra en mottager.

Ma: Mottager er aktiv; tar initiativ og styrer prosessen.

Mar: Mottager er aktiv, men reagerer på en forespørsel fra giver.

S: Samarbeid, begge aktører tar initiativ og styrer prosessen i felleskap.

BØR

Gb: Giver bør være aktiv; ta initiativ og styre prosessen.

Gbr: Giver bør være aktiv, men reagerer på en forespørsel fra en mottager.

Mb: Mottager bør være aktiv; ta initiativ og styre prosessen.

Mbr: Mottager bør være aktiv, men reagerer på en forespørsel fra giver.

S: Samarbeid, begge aktører bør ta initiativ og styre prosessen i felleskap.

Intensjoner. Type 1: *Hvorfor handler man?* Handler man ut i fra en intensjon om å gjøre verden til et bedre sted eller handler man for å unngå å gjøre verden til et verre sted? Handler man ut i fra positiv plikt eller negativ plikt? For å bruke Pogges (2005) skille. Gjør mot andre som du vil at andre skal gjøre mot deg, eller; ikke gjør mot andre det du ikke vil de skal gjøre mot deg. Disse to formuleringene kan i utgangspunktet høres svært like ut, men det er en

Forskyving og argumentasjon

Hvilke temaer/perspektiver holdes utenfor ordskiftet? Av teorijennomgangen kom det frem at disse teknikkene var viktig i beskrivelsen av ideologi. I møtet med data ble dette bekreftet. Men å gripe teknikkene var vanskelig. De må synliggjøres gjennom eksempler fra ordskiftet. For å forsøke å gi eksempler på temaer eller perspektiver som forskyves eller holdes utenfor ordskiftet var det nyttig at forskyvings- og argumentasjonsteknikkene slik Billig (1982, 1996, 1999a, 1999b) har gjort det allerede var konkret beskrevet med utgangspunkt i språkbruk. Den første teknikken dreiet seg imidlertid ikke om konkret språkbruk. Den første forskyvings- og argumentasjonsteknikken handler om rene utelatelser: Noe blir ikke nevnt når det burde ha blitt nevnt. Utelatelser var det ikke vanskelig å finne eksempler på i enkeltartikler (f. eks. Aftenpostens artikkel den 14.05.1984, viser utelatelse av historie i et frihandelsargument). Men det kan være vanskelig å «arrestere» én artikkel for utelatelser. For utelatelser i enkeltartikler kan skyldes praktiske hensyn. På utvalgsnivået vil imidlertid en utelatelse vanskelig kunne forklares bare med praktiske hensyn. Utelatelser blir dermed skåret på enkeltartikkelnivå, men vil i analysen bli holdt opp mot helheten av ordskiftet.

De neste forskyvings- og argumentasjonsteknikkene finnes i konkret språkbruk. Det er artikler som bruker «på den ene siden, på den andre siden». Og det er artikler som bruker «ja, men». Det er i bruk av denne kategorien redegjørelsen for tolkningene er særlig viktig og krevende. For selvmotsigelser og fenomener som settes i parentes i argumentene krever en grundig analyse for å kunne karakterisere ordskiftet. Videre vil det også her være viktig å se på helheten i argumentasjonen av utviklingshjelpen.

Å partikularisere, det vil si å avkrefte at det kritikkverdige er generelt, er som drøftet i teorijennomgangen et virkemiddel i å håndtere kritikere. Den 14.11.1994 i Aftenposten skrives det for eksempel om sammenhengen mellom britisk utviklingshjelp og britisk våpensalg. Men muligheten for å drøfte den samme problemstillingen i forhold til Norge gripes ikke. Man nevner altså ikke andre relevante tilfeller og gjør dermed ikke debatten generell. De ulike teknikkene er da:

Utelatelse: Noe er forbigått, men ville kunne vært relevant.

PesPas: på den ene siden på den andre siden

Ja, men : Ja det stemmer at slik og slik, men det er likevel ikke slik.

Partikularisering: det som nevnes eller beskrives gjelder ikke generelt

Annet :

Forskyvings- og argumentasjonsteknikkene presenteres som kvalitativt materiale, men på regnearket er det også en kolonne for forskyving og ideologiske argumentasjon slik at de noteres og telles.

Om fortolkning og leseteknikk

Det ligger nødvendigvis ulik grad av tolkning bak de presenterte innholdskategoriene. Hvem som er aktør er eksempelvis enklere å avgjøre enn å bestemme den type av moralsk plikt som tas for gitt i teksten. Det er derfor ulike grader av begrunnelse og skjønn for å avgjøre tilhørighet til en gitt kategori. For kategorier med større grad av fortolkning vil det lettere kunne reises reliabilitetsproblemer (Kvale, 1997). Reliabilitetsproblemer i kvalitativ forskning kan løses ved grundig redegjørelse for prosedyrene ved fortolkningene. En innvending mot denne undersøkelsen kan være at utvalget bare ble analysert av en person. Koder-reliabiliteten må derfor sikres gjennom en så grundig redegjørelse for kategoriene og fortolkningsprosedyrene som mulig. For som Kvale (1997, s. 162) sier: «ved å spesifisere bevisene og gjøre argumentene eksplisitte tillater forskeren leserne å selv bedømme generaliseringens holdbarhet»

En nyttig teknikk for meg når jeg leste med sikte på å tydeliggjøre de perspektiver og verdier som tas for gitt i ideologien, er reverseringsteknikken (Blakar, 1973/2006). Ved å bytte ut ord med motsatte og/eller andre ord kunne jeg dermed tydeliggjøre det tatt for gitt i språkbruken, f. eks. kan «sladrekjerring» reverseres til «sladremann» (Blakar, 1973/2006). Man tydeliggjør det som er tatt for gitt fordi ord ikke bare refererer til noe. Ord har ulik mening, ulike følelser og ulike assosiasjoner (Rommetveit, 1972). Når man bytter ut eller bytter om på ord, så kommer det fram at det ikke bare er hva ordet refererer til som gjør det naturlig å bruke det i den aktuelle sammenhengen, men også følelser og assosiasjoner. La meg illustrere med et eksempel på hvordan jeg arbeidet med fortolkningen. I Aftenposten den 22.07.1995 står det: «Norge gjenopptar bistandssamarbeidet med Uganda». Med reverseringsteknikken gjorde jeg utsagnet om til: «Uganda gjenopptar bistandssamarbeidet med Norge».

Reverseringsteknikken avdekker da hvordan det implisitt tas som gitt at Norge er aktør, selv i et samarbeid; det er mer unaturlig at Uganda er den initiativtakende aktør. Videre i

beskrivelser av andre kan det være interessant å bytte ut gruppenavn for å tydeliggjøre f. eks orientalisering (Said, 1978). Reversering er nyttig fordi setninger som tilsynelatende er nøytrale kan avsløres som nettopp det de er: Eksempler på rådende ideologier.

PRESENTASJON OG DISKUSJON AV RESULTATER

Som det har gått fram av metodedelene vil de ulike resultatdelene ofte presenteres med både kvalitative og kvantitative data.

Populasjonen: utviklingshjelpordskiftet

Av figur 1 går det fram at aktiviteten i det offentlige ordskiftet om utviklingshjelp uttrykt gjennom antall artikler for hvert år i Aftenposten har gått markert ned fra 1984 til 2006.

Antallet artikler og innlegg i Aftenposten gjennom de 23 årene er redusert med hele 45 prosent (fra litt over 900 artikler i 84 til ca. 500 i 06)²³.

Nedgangen korrelerer signifikant $r = -0.83$ ($<0,01$) med lineær tid (1984, 1985, ... 2006; se metodekapitlet s. 18). Vi²⁴ kan derfor konkludere med at det til tross for noe svingning i aktivitetsnivået (se figur 1), i hovedsak er en jevn nedgang i aktivitetsnivået i ordskiftet gjennom disse drøyt to tiårene. Se Vedlegg A.

Prosentvis endring fra 1984 til 2006 av antall artikler der et eller flere søkeord blir brukt, gir et enkelt og lett forståelig uttrykk for styrken av endring over tid. Men det er klare begrensninger ved bare å bruke slike enkle prosentvis endringer som uttrykk for endring over tid. For det første, den samme prosentvise endringen kan være uttrykk for svært ulike utviklingsforløp,

23 Som understreket, alle tall som oppgis er justerte for svingninger i totalt antall artikler i Aftenposten årlig.

24 Når det skrives «jeg» noen steder og «vi» andre steder er ikke det for å forvirre. Det er fordi denne avhandlingen har både et «jeg» som gjør undersøkelsen, og et «vi» fordi den er en del av et større prosjekt.

for eksempel en gradvis endring over hele perioden eller bratt stigning/fall siste par år eller skiftende opp og ned gjennom hele perioden. For det andre, prosentvis endring fungerer forskjellig for stigning eller vekst versus fall eller nedgang i bruk: Nedgang kan aldri overstige 100 %, mens det i prinsippet ikke er noen grense for hvor mange prosent bruken av et ord eller et uttrykk kan stige. For det tredje, et slikt enkelt prosentmål gjør det vanskelig å sammenlikne styrken på endringer i ulike aviser eller medier som har vært elektronisk arkivert i ulik tid. For å møte disse innvendingene mot prosent som mål på endring, har man innenfor samfunnsideologiprojektet (Nafstad, et al., in press a, in press b) utviklet en egen skåre:

'Estimert gjennomsnittlig årlig endring'. Skåren forkortes EMAC ('Estimated mean annual change')²⁵. Dette er et langt mer robust og sammenlignbart mål for endring over tid.

"Estimert gjennomsnittlig årlig endring" for antall artikler identifisert med den søkestrengen jeg har utviklet for å identifisere artikler som handler om utviklingshjelp, er -2.9 %. Det vil si at for hvert eneste av de totalt 23 årene vi har hatt mulighet til å kartlegge, reduseres aktiviteten i ordsiftet om utviklingshjelp i Aftenposten i gjennomsnitt med nesten tre prosent. Denne markerte nedgangen i ordsiftet kan komme av indre forhold i selve debatten om utviklingshjelp eller av ytre forhold, for eksempel generelle endringer i det ideologiske klimaet i Norge. Eller den kan skyldes en kombinasjon av indre og ytre forhold.

Innholdsanalysen vil gi svar på spørsmålet om indre forhold, det vil si om det er ideologiske endringer i selve ordsiftet om utviklingshjelpen som kan forklare den markerte nedgangen. På dette stadiet kan vi imidlertid spørre om det er kjente ytre forhold, det vil si generelle ideologiske endringer i den offentlige norske diskursen som kan bidra til å forklare den markerte nedgangen, som figur 1 demonstrerte.

Det at utviklingshjelpen omtales og drøftes mindre passer, som jeg ser det, sammen med grunnleggende ideologiske endringer i samfunnet for øvrig: I den perioden jeg her analyserer har den frie markedsorienterte tenkning om samfunnsutviklingen stadig vunnet terreng som grunnverdier på bekostning av solidaritet og velferd (Blakar & Nafstad, 2006; Nafstad & Blakar, 2002, 2006; Nafstad et al., in press a, in press b). Utviklingshjelpen er ute etter å skape velferd for andre ved å hjelpe. Noen av de verdiene som utviklingshjelpen baserer seg

²⁵ For å beregne 'estimert gjennomsnittlig årlig endring' (EMAC) tar man utgangspunkt i stigningstallet for den lineære regresjonen for utviklingskurven. For å få den relative og sammenlignbare stigningen (regresjonslinjens gradient opp eller ned), og ikke bare den absolutte gradienten for kurvens regresjonslinje, ville man vanligvis ta utgangspunkt i skåren for den første observasjonen (det første året). Fordi skåren i det første året i vårt tilfelle kan være 0 (nye ord som blir introdusert i perioden), har vi imidlertid valgt å ta utgangspunkt i gjennomsnittlig antall artikler pr. år i perioden. For å få vårt måltall, 'estimert gjennomsnittlig årlig endring' (EMAC), tar vi derfor stigningstallet (altså økning eller reduksjon pr. år i den lineære regresjonen), deler på gjennomsnittsskåren (gjennomsnittlig antall artikler pr. år i perioden) og multipliserer med 100.

på er altså verdier står i motsetning til den globaliserte liberalismen. Det at utviklingshjelpen er fundert på verdier som står i opposisjon til den etter mer dominerende liberalistiske ideologien vil sannsynligvis utgjøre en viktig (del-)forklaring på nedgang i antallet artikler om utviklingshjelp. For utviklingshjelp er ikke isolert fra samfunnet, og vil, hvis den ikke tilpasser seg dagens dominerende ideologi få stadig mindre rom og makt.

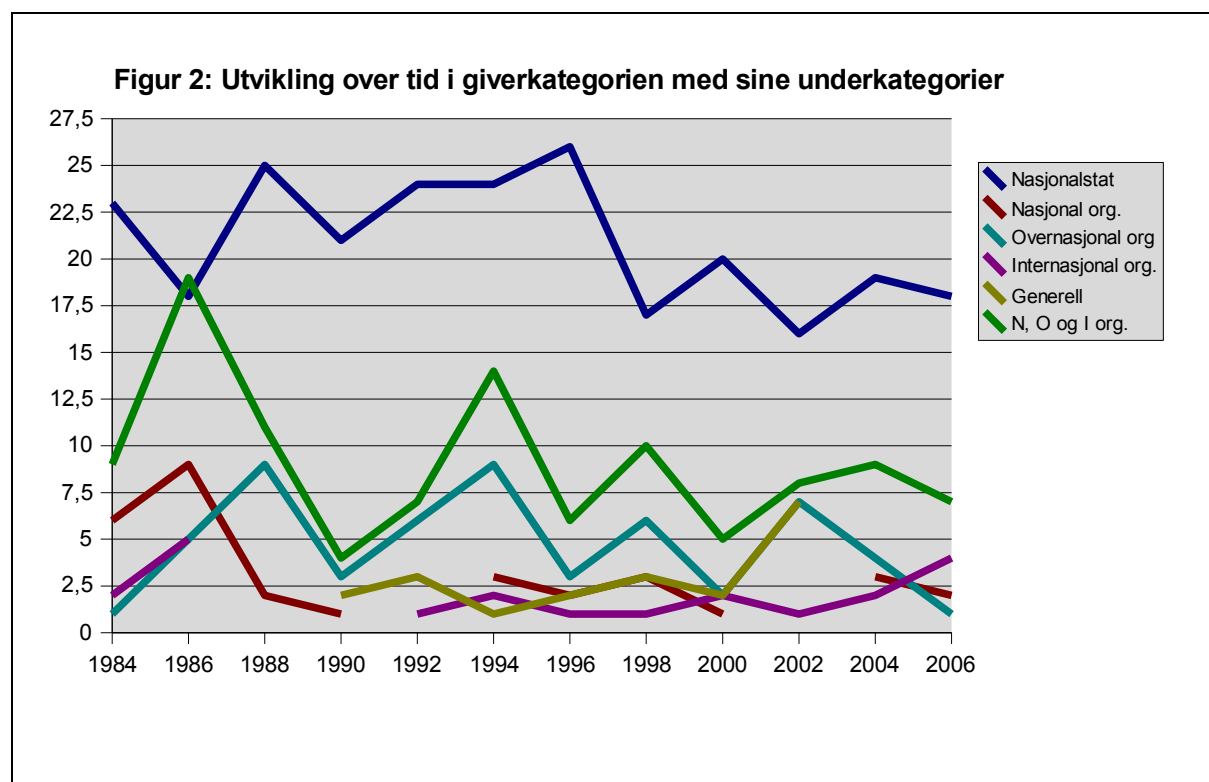
Oppsvingen i debatten som vi ser på begynnelsen av 90-tallet kan muligens tolkes som en reaksjon på murens fall, og den etterfølgende og fornyede troen på internasjonale løsninger, blant annet etter Riokonferansen. Videre forsøkes det i noen avisartikler å bruke bistandspråket om den økonomiske hjelpen man ønsker å gi til Øst-Europa. Om dette er en adekvat bruk av bistandsbegrepet diskuteres til og med eksplisitt i Aftenposten den 21.02.1990. Det at nedgangen er generell for hele perioden og at nedgangen fortsetter ytterligere utover på nittitallet, kan imidlertid tyde på at utviklingshjelpen ikke klarer å redefinere seg. Men før vi kan besvare disse spørsmålene mer inngående, må vi se hva innholdsanalysen forteller om eventuelle ideologiske endringer internt i debatten om utviklingshjelpen.

Innholdsanalyse og ordsøk

De tolv utvalgene som ble trukket fra respektive 1984, 1986, 1988, 1990, 1992, 1994, 1996, 1998, 2000, 2002, 2004 og 2006 á 30 artikler, utgjorde til sammen 360 artikler. Disse 12x30 artiklene dannet grunnlaget for innholdsanalysen. (Alle tabeller med antall skåringer i innholdsanalysen er å finne i Vedlegg B.)

Parter

Som grafene (i figur 2 & 3) viser, er det i parter kategorien ingen tydelige endringer over tid.

På giversiden er nasjonalstaten den mest dominerende parten. Det er en svak nedgang underkategorien nasjonalstat i denne perioden, men nedgangen er verken markant eller stabil nok til at den kan kalles en nedgang. Den andre store underkategorien på giversiden er organisasjonene. Hver for seg er de ganske jevne som den nest største aktøren. Legger man sammen disse ulike organisasjonskategoriene, er de den *klart* nest største aktøren på giversiden. Man bør derfor regne organisasjoner som en viktig aktør i representasjonen av utviklingshjelp. Å legge disse organisasjonene sammen er ikke urimelig. For skillene mellom når en organisasjon er internasjonal eller nasjonal er diffuse. Ta for eksempel Røde Kors.

Videre er skillelinjen mellom når en organisasjon er internasjonal eller overnasjonal også diffus. Ta for eksempel Verdensbanken.

Den tredje største aktøren er den generelle giver. I tre av årene er denne kategorien imidlertid totalt fraværende. De resterende kategoriene er også med i materialet, men bare sporadisk.

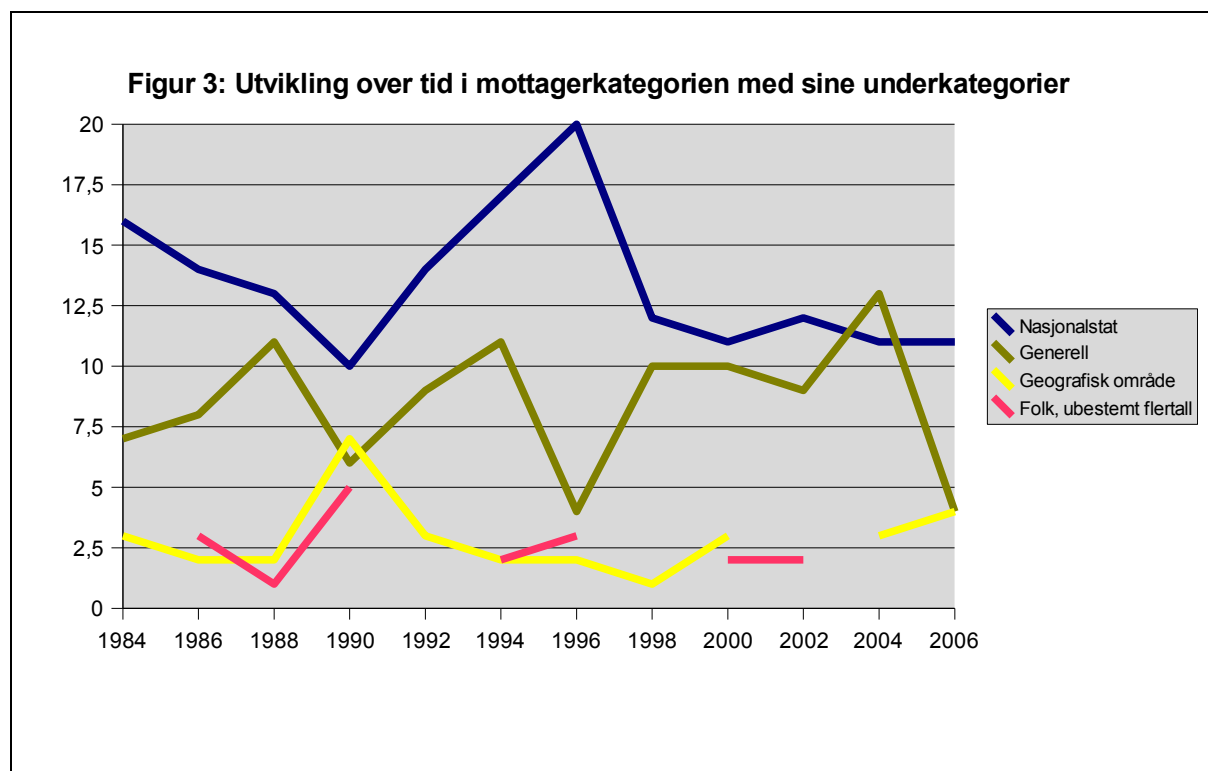
«Giver» er et kjerneord som fremsto som relevant å bruke i kvantitative analyser av populasjonen. «Giver*» ble dermed søkt på i populasjonen²⁶. I den totale populasjonen av artikler ble ordet «giver» brukt mer med årene, men det var ingen signifikant korrelasjonen med tid. Bruken av ordet «giver» i utviklingshjelpordskiftet er for ustabil til at noen entydige konklusjoner kan trekkes.

Andre kjerneord som ble søkt var: Norge*, norsk*, nordm*, FN* og UN*. Ingen av disse endrer seg over tid relativt til populasjonen. Verdensbanken (verdensbanken*) og IMF((pengefond* or IMF*)) derimot endrer seg ikke like mye som totalt antall artikler per år, men søkene gir ingen signifikante utviklingsmønstre over tid. (Se vedlegg A.)

Kategorien parter kan bli tydeligere når en holder giver opp mot mottaker. La oss nå se på utviklingen i mottagerkategorien. Den dominerende parten også på denne siden i relasjonen er fortsatt nasjonalstaten, men den nest største aktøren er den generelle mottager. Den tredje største underkategorien er geografisk område. Den fjerde største er folk i ubestemt flertall. De resterende underkategoriene er så lite brukt at de ikke er relevante aktører på mottagersiden i den ideologiske representasjonen. (Se Vedlegg B).

---

26 Søk i populasjonen ble gjort ved å legge til et eller fler aktuelle kjerneord til søkestrengen som anga hele populasjonen. Med “giver” som eksempel så det dermed søkestrengen slik ut: (uhjelp* or u-hjelp* or utviklingshjelp* or bistand* or *bistand or utviklingssamarbeid*) andnot (bistandsadvokat* or kripotiet) **and giver***

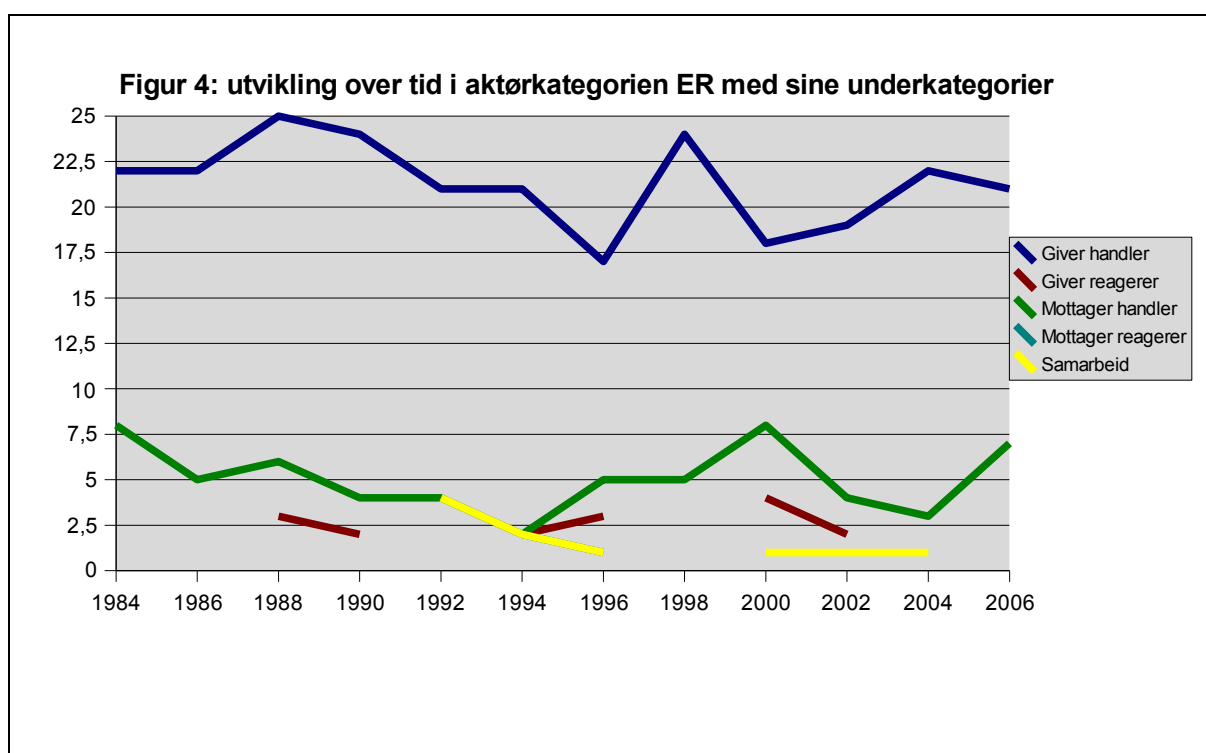
Også «mottager» ble søkt på i hele populasjonen. Dette søket korrelerer negativt og signifikant med tid. Imidlertid er estimert gjennomsnittlig årlig endring (EMAC) for «mottager» ikke større enn estimert gjennomsnittlig årlig endring for antall artikler i populasjonen. Det er derfor ikke noen nedgang for «mottager» utover den generelle nedgangen for artikler om utviklingshjelp. (Se vedlegg A).

Representasjonen av giver og mottager er forskjellige med hensyn til antall skåringer. Det blir mye oftere referert til givere enn til mottagere. Det er også oftere flere aktører på giversiden. Det blir sjelden referert til mer enn én mottager. Det typiske mønsteret er at f.eks. Norge og en eller flere organisasjoner hjelper en stat. Det er også interessant at FN og dens underorganisasjoner ofte havner på giversiden, på tross av at mottagerlandet faktisk er medlem av FN. Det er tydelig hvor makten i FN systemet ligger. Hadde makten vært jevnere fordelt, ville utviklingsland ha kunnet hjulpet seg selv gjennom FN, uten å måtte spørre FN og de rike medlemslandene om hjelp og støtte. Slik FN blir representert i materialet blir FN skåret som giver, selv om FN like gjerne kunne ha vært mottager og/eller mellomledd. Det at antall kategoriseringer på giversiden går ned fra 1984 til 2006 mens antall kategoriseringer på mottagersiden ikke gjør det, kan bety at givene samordner seg mer i dag. Det kunne også ha vært et tegn på globalisering, men da burde det ha vært en stigning i antall

internasjonale og overnasjonale organisasjoner som aktører. Det er det ikke. Representasjonen på giversiden i relasjonen blir som vist mer enhetlig over tid.

Aktør

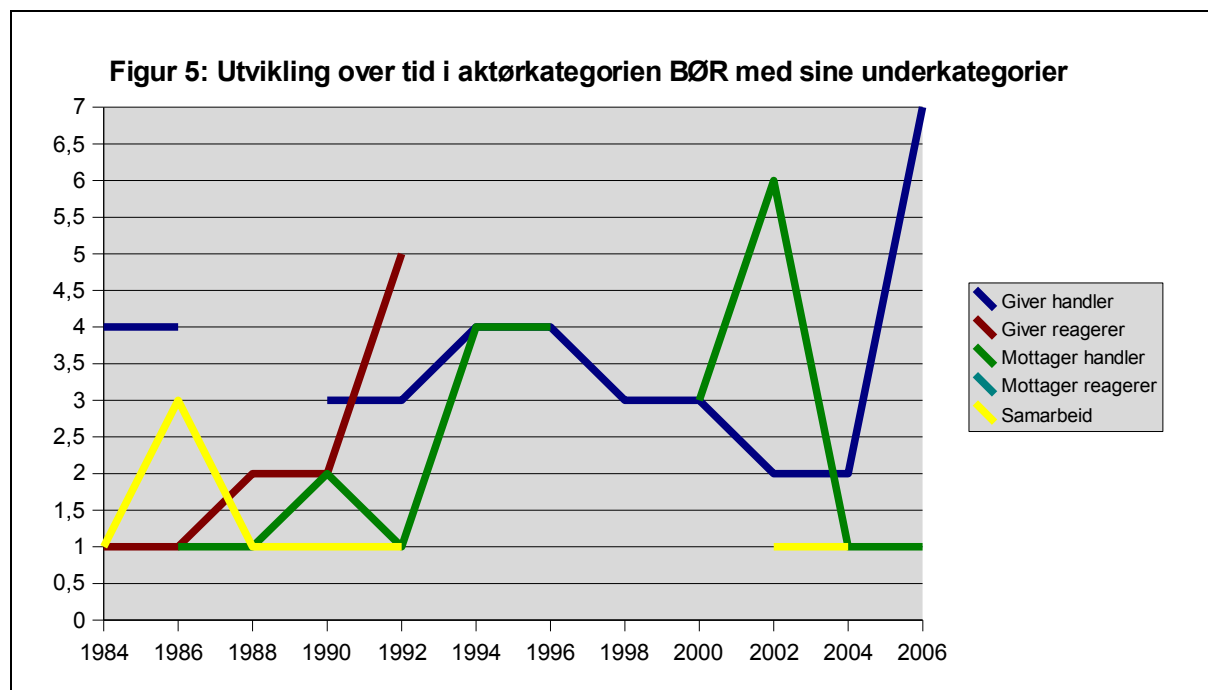
Nustad (2003) beskriver hvordan utvikling gjennom å støtte folket direkte og nedenfra blir en strategi for den norske utviklingshjelpen utover 1980-tallet. Dette ble paradoksalt nok ledsaget av strengere krav til mottagerlandene. Det blir mer og mer en samarbeidsrelasjon hvor den ene parten (giver) setter premissene for samarbeidet. Denne utviklingen manifesterer seg også både generelt i representasjonen av aktørene, og i enkeltytringer i dette materialet:

Det er for det første stort sett giver som *er* aktør. Giver er videre gjerne aktør alene og har dermed mest sannsynlig mer makt. Sammenlignet med mottager er giver fire ganger oftere representert aktør.

Mottager er den nest største i aktør kategorien. Deretter kommer kategoriene «giver reagerer» og «samarbeid». Utsagn om at giver reagerer på en forespørsel eller at aktørene presenteres som jevnbyrdige i et samarbeid, er sjeldne. «Verdensbanken klar med økonomisk plan» (04.05.1994) er en overskrift i Aftenposten som kan illustrere maktrelasjonen i hegemoniet. Planene fremstilles videre oftest som givernes plan. Representasjonen av hvem som bør være aktør understøtter denne relasjonsbeskrivelsen. «Giver bør være aktør» brukes nesten dobbelt så ofte som at «mottager bør være aktør». Men i bør-dimensjonen trekkes likevel mottager

mer frem (se figur 5). Men som Nustad (2003) også pekte på; det dreies mot at de må stilles krav til mottager.

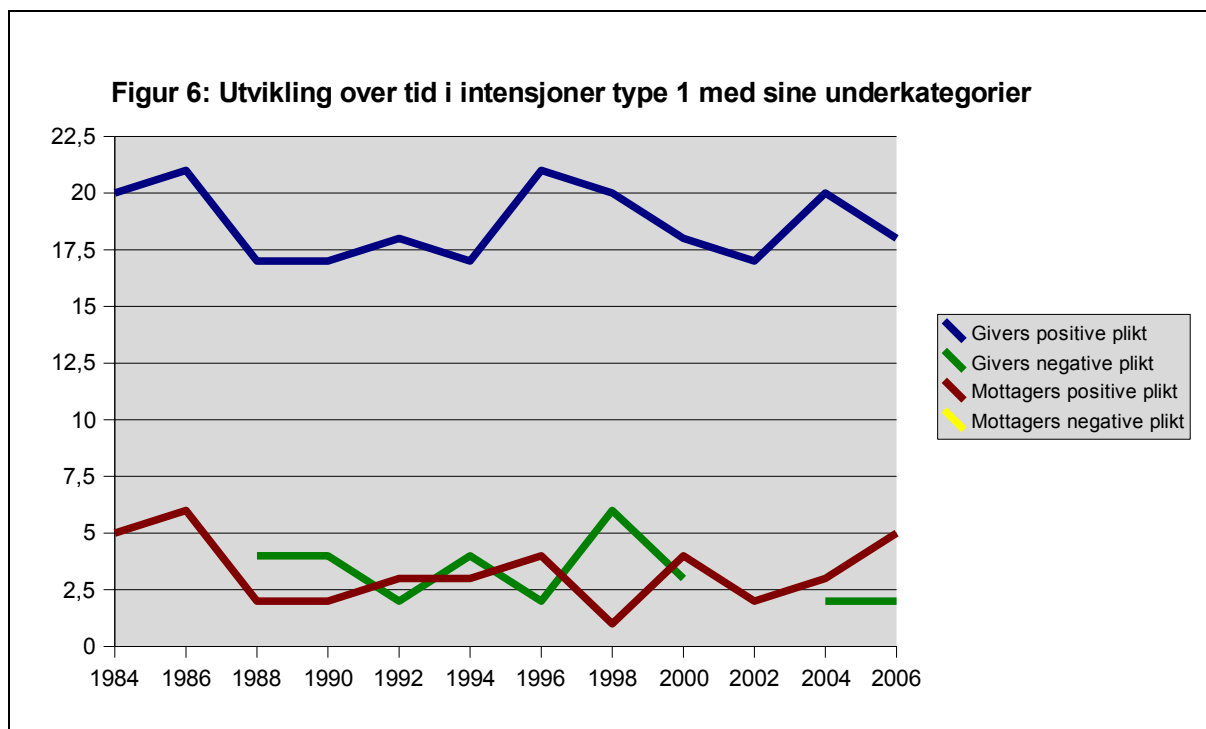

På tross av språkbruk som «bistandssamarbeid» og «hovedsamarbeidsland» er det altså giver som representerer aktøren i relasjonen. Denne motsetningen i representasjonen av utviklingshjelpen kan synliggjøres og understøttes med det kvalitative materialet. I Aftenposten den 18.10.1985 kan man for eksempel lese: «... norsk bistandssamarbeide med Nicaragua...». Dette er en motsetningsfylt setning, fordi et samarbeid kan ikke være norsk med mindre begge parter er norske. Men det er selvsagt unntak, som i Aftenposten Morgen – 23.05.2006 hvor det for eksempel står: «utviklingssamarbeidet mellom Norge og et partnerland». Slike ytringer er imidlertid i klart mindretall. Det er giveren som representeres som aktør i relasjonen.

Bruken av ordet «samarbeid*» i utviklingshjelpordskiftet går mer ned enn antall artikler i ordskiftet totalt (se vedlegg A). Det tyder på at samarbeid er et perspektiv på tilbakegang i representasjonen av utviklingshjelpen. Det samme gjelder ikke uttrykket «hjelp til selvhjelp». Dette uttrykket kan tolkes som en vektlegging av at mottageren på sikt skal *bli* aktør. «Hjelp til selvhjelp» er et uttrykk som brukes verken mer eller mindre over denne tidsperioden (se vedlegg A).

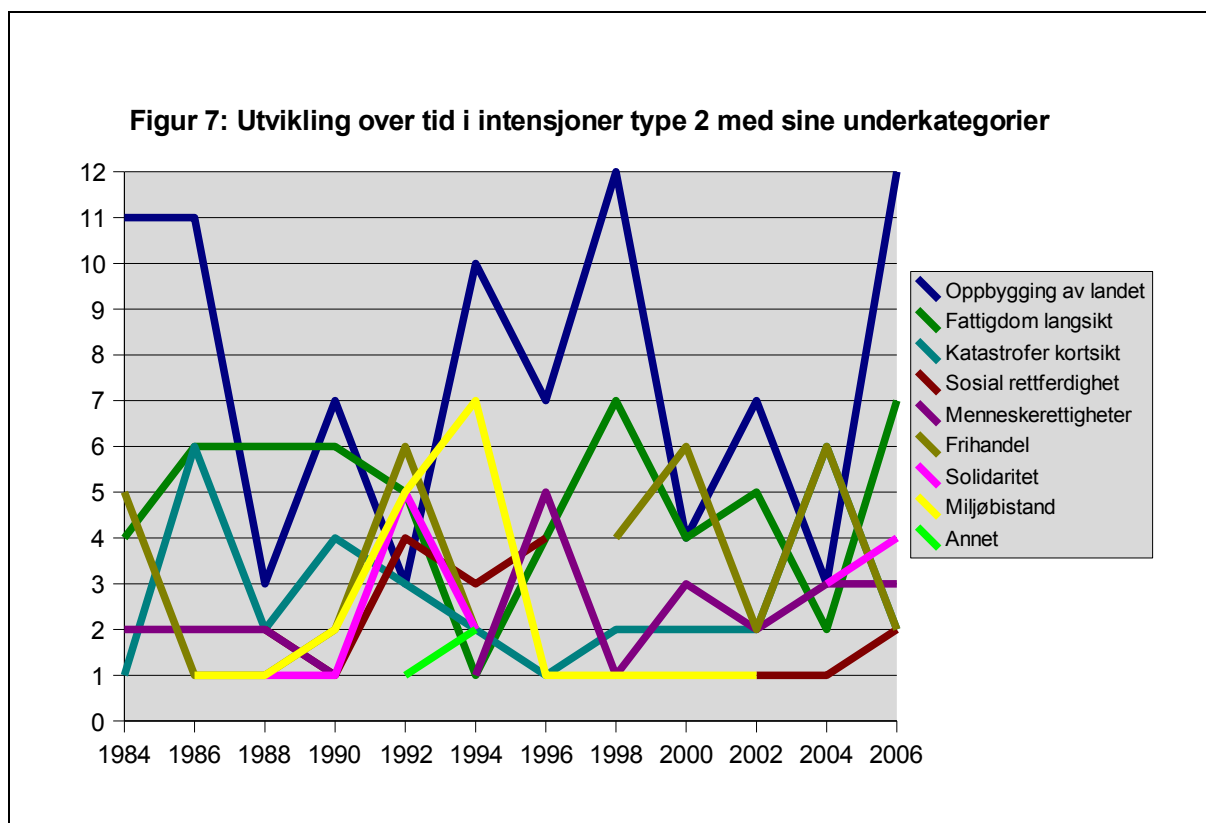
Intensjoner

Type 1: Hvorfor handler man. Giver dominerer som vist både som part og handlende aktør i utviklingshjelprelasjonen. Dermed blir det ikke overraskende at det er givers plikt til å gjøre verden til et bedre sted som preger representasjonen av type 1 intensjoner i norsk utviklingshjelp. Givers plikt til å gjøre verden til et bedre sted brukes over fem ganger så ofte som mottagers plikt til å gjøre verden til et bedre sted.²⁷

Type 2: Hvordan handle for å realisere intensjonene. Oppbygning av landet og langsiktig fattigdomsbekjempelse er de to mest brukte begrunnelsene for hvordan man handler eller bør handle. Disse utgjør de dominerende intensjonene. De andre begrunnelsene brukes ganske likt. Disse kategoriene er imidlertid vanskelig å holde fra hverandre. Man kan for eksempel hevde at oppbygging av landet i stor grad kan være det samme som sosial rettferdighet.

²⁷I denne kategorien ble det også identifisert tilfeller av at mottager eller giver *ikke* ville gjøre verden til et bedre sted (se vedlegg B). Altså positive intensjoner med negativt fortegn. Beskyldninger om å skade utviklingen går begge veier. Men nesten dobbelt så ofte trekkes det fram mottagers manglende vilje til å gjøre verden til et bedre sted.

I hele materialet var det ikke mer enn tolv artikler som samtidig inneholdt eksplisitt referanse til både frihandel og sosialisme. Men både frihandel og sosialisme er fremtredende i materialet hver for seg. Debatten mellom disse to verdensanskuelse ligger som bakgrunn for mange av ytringene i ordskiftet uten debatten gjøres eksplisitt. Mer frihandel som løsning på fattigdom synes å være en minoritetsposisjon i det norske utviklingshjelpordskiftet. Typiske utsagn fra det kvalitative materialet vil da for eksempel kunne være slike som den *avgåtte* bistandsministeren Tom Vraalsen (fra en høyre regjering) kom med: «Profitt må bli et hedersord i stedet for et skjellsord i uhjelpssammenheng.» (10.03.1992). I 1992 er det en diskusjon som går over fire artikler i det foreliggende materialet, knyttet til en ny stortingsmelding. Stortingsmeldingen engasjerte bistandseksperter på grunn av frihandelsperspektivet i den. Har det nå gått for langt i denne retningen? Bistandseksperter ble sitert i Aftenposten (16.09.1992) under ingressen: «Markedskreftenes frie spill er nå basis for norsk bistandspolitikk.» Ekspertene mener at dette er en endring i norsk bistandspolitikk mot mer liberalisme. Denne endringen karakteriserte de som betenkelig. Oppsummerende så er de dominerende intensjonene i utviklingshjelpen over tid oppbygging av infrastruktur og langsiktig fattigdomsbekjempelse.

Foreløpig konklusjon om innholdsanalyse og ordsøk.

Slik utviklingshjelp trer frem fra innholdsanalysen og ordsøkene i populasjonen er det få eller ingen systematiske endringer over tid. Fordelingen av de ulike kategoriene er lik gjennom denne perioden. Aktørene, mottager og givere og deres intensjoner endrer seg lite i de 23 årene. Heller ikke kjerneordsøkene i populasjonen beskriver noen store endringer.

Hovedkonklusjonen er at det ikke er innholdsmessige endringer i utviklingshjelpens ideologi i perioden 1984-2006.

Fordi det generelle ideologiske klimaet i det offentlige ordskiftet, som tidligere understreket, har endret seg markert i neo-liberalistisk retning (Carlquist, Nafstad, Blakar, in press; Nafstad, et al., in press a, in press b), er det overraskende at innholdet i ordskiftet om uhjelp ikke har endret seg mer. Det at innholdet og ideologien i ordskiftet om uhjelp i all hovedsak framstår på samme måte i dag (2006) som midt på 1980-tallet, kan sannsynligvis bidra til å forklare den sterke nedgangen i aktiviteten innenfor ordskiftet om uhjelp. Man har trolig ikke lyktes i å reformulere premissene i ordskiftet for utviklingshjelp slik at det fungerer i dagens ideologiske situasjon. Nedgangen oppsummerende komme av at utviklingshjelpen gjør motstand mot endring i et samfunn i endring, og dermed mister utviklingshjelpordskiftet aktualitet.

Forskyvings- og argumentasjonskategorien

Totalt sett ble det i utvalget på 360 artikler identifisert 67 tilfeller (se vedlegg B) der de ulike forskyvings- og argumentasjonsteknikker ble brukt. (For presentasjon av disse kategoriene se metodekapittelet side 24)

Utelatelser

I analyser og beskrivelser av ideologier er det som drøftet vesentlig å prøve å identifisere og avdekke temaer eller perspektiver som holdes utenfor ordskiftet. På denne måten, gjennom en identifisering av temaer og perspektiver som naturlig burde vært med, men som ikke er tatt med, kan selve utviklingshjelpideologien identifiseres og avgrenses bedre. Dermed kan funnet om det innholdsmessige statiske utviklingshjelpordskiftet forklares bedre.

Å utelate historien er for eksempel ofte en strategi for å fastholde og videreutvikle verdenshegemoniet og maktrelasjonene. Nustad (2003) hevder at hele den norske

utviklingshjelpen med sin selvforståelse og tilhørende ordskifte har glemt at uhjelpen avløser kolonitiden. I mitt materiale er det heller ikke noen henvisninger til Norges rolle i kolonitiden. Nå var selvfølgelig ikke Norge noen sentral kolonimakt. Men hvordan forholder bistandsarbeiderne seg til historikernes arbeider? Dette kan også fortelle en del om ideologiene i den norske utviklingshjelpen. La oss innledningsvis gi et eksempel på hvordan bistandsarbeidere forholder seg til historiske analyser:

Når historikeren Terje Tvedt gir ut bok om utviklingshjelp blir den naturlig nok anmeldt av bistandsarbeidere. Stein Willumstad, stedlig representant for Kirkens Nødhjelp i Sudan, anmelder boken i Aftenposten 19.12.1990. Først påpeker bistandsarbeideren at boken har ”en spennende tittel”.

«Terje Tvedt ved Senter for utviklingsstudier i Bergen ga tidligere i år ut en bok med den spennende tittelen: "Bilder av "DE ANDRE" ". Tittelen henspiller på den grunnleggende holdning vi i Norge har til et av de vanskeligste fagfelt vi steller med: bistand til land i den tredje verden.» (min kursiv)

Men går anmelderen mer i dybden av temaet? Kommer historien fram i anmeldelsen? Tvedts bok har f.eks et kapittel om historien om Kirkens Nødhjelp sin rolle i Sør-Sudan. Dette kapitlet nevnes ikke i anmeldelsen av Willumstad, Kirkens Nødhjelps stedlige representant i Sudan.

Kolonitiden blir imidlertid nevnt i Aftenposten 03.06.1986 under overskriften «Enstemmig FNaksjon: Femårs hjelpeplan for Afrika vedtatt»:

«Den retorikk som så ofte har dominert slike FN samlinger, forekom i liten grad. Men østvestkonflikten dukket opp i innspurten da Sovjet insisterte på å få med en formulering i sluttdokumentet om at *Afrikas problemer skyldes arven fra kolonitiden*. Kolonitiden. Britene og Franskmennene satte seg sterkt imot dette. Resultatet ble at «noen av problemene skyldes kolonitiden, andre skriver seg fra tiden etter at landene fikk sin selvstendighet.» (min kursivering)

Fremstillinger, uansett hvor mye tid og plass en artikkel har til rådighet, vil gi bare en delvis presentasjon (Nielsen, 1996). Som det går fram: Historien om kolonitiden som en forløper for utviklingshjelpen utelates som et selvstendig tema. Den benevnes i denne ene artikkelen kun som en utspilling av øst-vest konflikten. Ikke en som en del av historien og kolonitiden. Denne kvalitative analysen med vekt på utelatelser kan, som vist, nyansere og utdype konklusjonene fra innholdsanalysen om ideene bak norsk uhjelp.

Som presentert, representerer posisjonen om mer frihandel som løsningen på fattigdomsproblemet i verden en minoritetsposisjon i det norske ordskiftet om uhjelp. Premisset i det norske ordskiftet er at det er hensynet til utviklingslandenes egen økonomiske politikk som skal gjelde. Vi vil derfor nå se på et eksempel på hvordan internasjonalt samarbeid, handel, er representert i ordskiftet om utviklingshjelp. I en artikkel 02.03.1992 om FNs konferanse for handel og utvikling (UNCTAD) står det:

«Det skal tas mer hensyn til ulandenes egen økonomiske politikk enn til de internasjonale økonomiske rammebetingelser. Likefullt; organisasjonen skal ikke miste sin pådriverrolle når det gjelder den handelspolitikk som føres av industrilandene ovenfor ulandene. Industrilandenes tiltak for å lette ulandenes gjelsbyrder står fast. *Konkrete arbeidsområder skal være internasjonal handel med varer, tjenester og råvarer, økonomiske reformer, utenlandsinvesteringer, utvikling av den private sektor og finansielle overføringer til ulandene.*»(min kursivering)

Om man her søker det usagte eller uskrevne i det som er skrevet, går det tydelig fram at utviklingslandenes økonomiske politikk er utelatt. Det det skrives om er den internasjonale økonomiske politikken, selv om artikkelen gir eksplisitt uttrykk for at det skal tas mer hensyn til utviklingslandene. Hva er så internasjonal økonomisk politikk? Det er nettopp frihandel, Verdensbanken, etc. Hegemoniet og frihandelen utgjør perspektivet. Men det er eksplisitt utelatt i teksten og argumentene. I stedet er det eksplisitte perspektivet at man skal ta *hensyn* til utviklingslandenes egen politikk, som ikke er videre liberalistisk. Ideologiens motsetningsfylte argumentasjon slik Billig (1982) beskriver ideologi manifesterer seg i her ved å utelate utviklingslandenes økonomiske politikk.

Partikularisering

Den neste teknikken er partikularisering. Er det noe som preger ordskiftet om utviklingshjelp, er det at den hele tiden er under kritisk evaluering. At noe går galt brukes imidlertid sjelden til å reise en mer grunnleggende og generell debatt. La meg gi et eksempel fra 26.06.1984.

Kirkens Nødhjelp skal hjelpe opiumsdyrkere i Thailand og blir møtt med dette spørsmålet:

«- Hva sier du til Arbeiderbladets oppslag om at norske bistandsmillioner til FNs antinarkotikaprogram i Burma er kommet på avveie på grunn av samarbeide mellom regjeringen og opiumskongen Khun Sa?

(representanten fra Kirkens Nødhjelp svarer:)

- Jeg har ikke lest artikkelen. Men såvidt jeg har oppfattet *er forholdene nokså forskjellige* i Burma og Thailand.» (min kursivering)

Det henvises i denne samtalen til at forholdene er forskjellige. Thailand er unikt. Man partikulariserer altså for å unngå likhet med et analogt og kritisert tilfelle.

Den 14.11.1994 er det videre en artikkel i Aftenposten med tittelen: «Anklager britiske myndigheter: kobler u-hjelp og våpensalg». Det partikulariseres ikke *i* denne artikkelen, men hele artikkelen *er* en partikularisering. For koblingen av utviklingshjelp og våpensalg gjelder ikke bare Storbritannia. Når denne artikkelen (i en norsk avis) ikke også tar opp spørsmål om *norsk* våpensalg impliseres det at koblingen mellom, utviklingshjelp og våpensalg er partikulær til britiske forhold. Partikulariseringen som denne artikkelen er et eksempel på, demonstrerer hvordan en viktig debatt holdes utenfor ordskiftet.

(Et ordsøk på «våpensalg» i populasjonen gir også bare 29 treff for hele perioden. Det viser at sammenkoblingen mellom våpensalg og utviklingshjelp ikke er en stor debatt. Se vedlegg A.).

Partikularisering er av to typer. Problemet med opiumsdyrkere og utviklingshjelp reduseres til *ett* kritikkverdig tilfelle i Burma. Én hel artikkel kan også være en partikularisering når det ville være relevant å trekke inn en videre kontekst, som i eksempelet med koblingen mellom utviklingshjelp og våpensalg.

Ja, men

La meg begynne med en ytring fra begynnelsen av perioden. I Aftenposten. 19.10.1984 drøftes utviklingshjelpen mens man venter på regjeringens prinsippmelding om utviklingshjelp. I innledningen står det:

«De fleste er selvsagt positive til en størst mulig uhjelp, *men* mange ønsker svar på endel spørsmål før de bifaller fortsatt økning av bistanden. Hvordan blir pengene benyttet? Er hjelpen effektiv. Hvorfor hører man så lite om det som skjer?» (min kursivering)

Som det går fram, begynner man med bifall og følger opp med et «men». I utgangspunktet er dette en legitim måte å fremme kritikk i et ordskifte. Når denne teknikken brukes av en kritiker, kan den fungere som en demper. Når den brukes for å møte kritikk fungerer den både som en demper og også som forskyvingsteknikk. Hvis man sier «ja, men» fra en posisjon med makt, svarer man på kritikken uten å ta den på alvor. I artikkelen sitatet er hentet fra, brukes teknikken for å forskyve. For alle de kritiske spørsmålene besvares med en gang:

«Vi har også nylig kunnet leste [sic] Verdensbankens utviklingsrapport for 1984. Den er både gledelig og skremmende. Gledelig fordi det virkelig skjer en utvikling i utviklingslandene. ... Skremmende, fordi det ser ut som om utviklingen går for sakte...»

Resten av artikkelen dreier seg om løsningene på at utviklingen går for sakte. Artikkelen kommer aldri med andre innvendinger til utviklingshjelpen enn at det går for sakte. Det er da ikke en type innvending som logisk ville kunne ha ledet til at man *ikke* øker utviklingshjelpen. Her brukes altså «ja, men» for å gi argumentasjon for øket utviklingshjelp et skinn av å ivareta innvendingene mot posisjonen om at utviklingshjelp er bra. De kritiske spørsmålene fra kritikken peker bakover i tid, men det er kun dagens skremmende situasjon som det svares på. Og det pekes videre fremover. Blant de forholdene som er skremmende nå nevnes «økende gjeldsbyrde» og «forverring av handelsbetingelser».

«De siste års utvikling har derfor vært særdeles skremmende med stadig *økende gjeldsbyrde og forverring av handelsbetingelsene* og selvbergingsevnen.»(min kursiv)

Og disse fenomenene fremstilles akkurat slik: Aktørløst. Heller ikke i det norske ordskiftet om utviklingshjelp gis noen ansvaret for ulandsgjelden og handelsbetingelser.

Å fremstille disse fenomenene som aktørløse hindrer kritikk av makt hegemoniet i verden som utviklingshjelpen er en del av. Den internasjonale orden og struktur, hegemoniet (Hardt & Negri, 2000) tas for gitt og opprettholdes i det norske ordskiftet når disse fenomenene fremstilles som aktørløse. Som vist, forskyvingsprosessen fører til at utviklingshjelpens ideologi ikke blir gjenstand for en virkelig kritisk evaluering og dermed også mulighet til forandring.

I den foregående avisartikkelen, lå det et implisitt «ja», og et eksplisitt «men». I Aftenposten 13.09.1984 finner vi et «ja, men» eksplisitt formulert av NORAD:

«Efter hva Aftenposten forstår, er det reglene for utlån NORAD har bommet på. Det er Zambias utviklingsbank som administrerer landsbyfondet, men det er ikke i strid med utlånsreglene at fondet knapt nok er brukt til landsbyutvikling i det hele tatt.

- Var ikke Norad kjent med reglene da avtalen ble inngått?
- *Jo, men* erfaringen har vist at reglene ikke var målrettet nok. Når vi så ønsket å nå småbøndene spesielt, var reglene for utlån ikke presise nok til at dette kunne oppfylles.

Det er meget vanskelig å nå frem med kreditt til de små jordbruk, sier ekspedisjonssjef Steinar Skjævland i departementet for utviklingshjelp. - I noen grad har fondet vært brukt til å skaffe kreditt til landsbygda gjennom enkelte prosjekter. Men vi har manglet et apparat for å nå de små bruk.

- Likevel ble avtalen forlenget i 1982 – og da ble også siste del av bevilgningen (6,8 millioner kroner) gitt. Hadde man ikke hatt noen overvåkning av dette?
- *Jo*, svarer Skjævland, *men* vi har fått erfaring for hvor vanskelig det kan være å nå ut til dem vi ønsker å hjelpe» (min kursivering)

Det første «jo, men» i denne teksten brukes for å styre bort fra den nødvendige anerkjennelsen av kritikken og gå rett på tiltaket/erfaringen. Samtidig gis svaret fra den usagte horisonten: NORAD trodde på prosjektet på tross av reglene. «Jo, men» brukes her for å styre samtalen vekk fra denne kritikken og dermed muligheten for å undersøke hva som skjedde. I stedet styres samtalen mot hvor vanskelig det er å nå ut til disse småbrukene. En prøver på å flytte kritikken vekk fra NORAD og norsk utviklingshjelp over til situasjonen i Zambia. Det er ikke NORADs feil. Kritikken forsøkes også å møtes ved at å vise til «enkelte prosjekter» fungerte. Kritikerer gir seg ikke, men forskyvingen er vellykket fra NORADs side. NORADs prosjekt virker ikke helt meningsløst.

Den 02.07.1990 forsvarer bistandsministeren seg mot kritikk fra en professor som har hevdet at utviklingshjelpen er meningsløs. Det hevder han fordi man etter 20 år ikke har trukket seg ut av et selvhjelpsprosjekt. Selvhjelpsprosjektet er fortsatt avhengig av norsk støtte:

(Bistandsministeren:)

«Jeg er *helt enig* med professor Ringlund i at tidsperspektivet for bistandssamarbeidet må være langsiktig. *Samtidig* må vi kunne kreve at våre samarbeidspartnere tar ansvar og går inn i prosjektene både med ressurser og personell» (min kursivering)

Fra professor Ringdal side er norsk støtte over 20 år meningsløs når støtten skulle være til selvhjelp. Kriteriene for hvorfor den hevdes å være meningsløs anerkjennes av bistandsministeren med «helt enig». Men så styres kritikken over på selve prosjektet fremfor å svare prinsipielt på kritikken av den norske støtten. Bistandsministeren svarer altså ikke på kritikken rettet mot hans regjering (pengestøtten i 20 år), men retter det videre innlegget mot selve prosjektet og partneren. «Ja, men» teknikken brukes nettopp for å styre unna kritikken.

Å ta i mot og akseptere kritikk som relevant er vanskelig, selv når man har invitert til den selv. God kritikk fremhever det unyttige og feilslåtte man driver med slik at man kan bli bedre. Det ligger forbedringsmuligheter i evalueringens natur. Allikevel virker det som om NORAD er redde for kritikk. NORAD tåler ikke mye kritikk før de møter kritikken og forskyver den med alt det bra de gjør. Følgende sitat (31.07.2006, A) illustrerer dette:

«Vi satte i gang denne evalueringen fordi vi ønsker å lære av feil vi gjør. *Men* i Uganda har vi oppnådd mye gjennom ti år, sier Svelle.» (Morten Svelle, fungerende NORAD direktør) (min kursivering)

Denne ytringen kan tolkes som at NORAD nesten ikke påvirkes av sin egen evaluering. For hadde NORAD lært noe kunne de fortalt hva de har lært. I stedet for flytter NORAD samtalen opp et nivå og forteller *hvorfor* de har en evaluering. Altså har vi her å gjøre med et tilfelle av «ja, men» teknikken. Kritikken imøtekommes, men det svares ikke på kritikken. Man anerkjenner på en måte kritikk bare som generell praksis eller øvelse; man bør lære av feil. Kritikk som tema holdes derfor ikke utenfor debatten som for eksempel historien blir. Men «ja,men» teknikken ufarliggjør den og nye perspektiver holdes utenfor ordskiftet.

«På den ene siden, på den andre siden» (pespas)

Den neste teknikken som også brukes i utviklingshjelpordskiftet er «på den ene siden, på den andre siden». Den har mange likheter med «ja, men». Den brukes på samme måte for tilsynelatende å møte andre perspektiver enn det dominerende. «På den ene siden, på den andre siden» er en mer argumentativ teknikk enn «ja, men», selv om grensene mellom de to teknikkene kan være uklare. «Ja, men» brukes mer for å holde temaer og informasjon utenfor. «På den ene siden, på den andre siden» brukes som vi nå skal se mer for å ta inn alternativ informasjon for å gi et skinn av at avgjørelsene er balanserte. La oss derfor nå til sist i denne kvalitative beskrivelsen ta for oss et eksempel på denne teknikken.

For også denne teknikken kan både synliggjøre og være med på å forklare hvorfor utviklingshjelpideologien ikke endrer seg. I Aftenposten den 05.03.2002 står denne artikkelen:

Gir ikke u-hjelp til diktatorer

HJORTHOL LARS M.

Vanstyre, korrupsjon og brudd på menneskerettighetene skal ikke belønnes med norsk utviklingshjelp. Norge vil stoppe bistand til land som utvikler seg i feil retning.

Skjerpede krav. - Det er nær sammenheng mellom bekjempelse av fattigdom og vern av menneskerettighetene. Det er de fattigste og svakeste som er mest utsatt for brudd på menneskerettighetene, sier utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson, som i går la frem regjeringens handlingsplan for bekjempelse av fattigdom i utviklingsland.

Planen varsler ingen radikal omlegging av norsk bistandspolitikk, men er en formalisering og skjerping av dagens praksis, sier Hilde Frafjord Johnson.

- Vi vil fokusere hardere på bekjempelse av fattigdom, ved for eksempel å prioritere opp helse og utdanning. Minst 40 prosent av norsk bilateral bistand skal gå til de fattigste, minst utviklede landene, sier Frafjord Johnson.

Planen slår fast at utviklingslandene selv må få styre sin utvikling, de må ikke umyndiggjøres eller overstyres av bistandsgivere. Bistanden skal ikke gå til store enkeltprosjekter, men til sektorprogrammer og budsjettstøtte. Utgangspunktet skal være landenes egen utviklingsstrategi.

Samtidig legges det opp til skjerping av kravene til menneskerettigheter, godt styresett og bekjempelse av korrupsjon. Frafjord Johnson mener det ikke nødvendigvis er en motsetning mellom slike krav.

«På den ene siden» i denne artikkelen dreier seg om giver og formuleres i: «Norge vil stoppe bistand til land som utvikler seg i feil retning.» og «skjerping av kravene til menneskerettigheter, godt styresett, og bekjempelse av korrupsjon.» «På den andre siden» dreier seg om hvordan giver stiller forventninger til mottager og formuleres slik: «Planen slår fast at utviklingslandene selv må få styre sin utvikling. De må ikke umyndiggjøres eller overstyres av bistandsgivere.» og «Utgangspunktet skal være landenes egen utviklingsstrategi.» Det er ikke noen motsetning mellom de to sidene i argumentet om man tar det for gitt hva som er godt styresett. Grunnen til at Frafjord Johnson ikke nødvendigvis ser en motsetning mellom de to sidene er nettopp det at hun tar det for gitt hva som er et godt

styresett. Mye av kritikken rettet mot utviklingshjelpen har dreid seg om at den har støttet regimer som bryter menneskerettigheter, og regimer som er korrupte. Nå forsøkes det som vist å innarbeides i utviklingshjelpens argument, og termen «godt styresett» innføres (se vedlegg C). Det blir kun et motargument som innarbeides i den allerede eksisterende praksis. Det ligger her en motsetning i den norsk utviklingshjelpens ideologi mellom å fremme godt styresett og å ikke overstyre i relasjonen mellom giver og mottager. Dette dilemmaet tas ikke opp. Motsetningene forskyves med argumentasjonsteknikken «på den ene siden, på den andre siden. Begge posisjonene tas opp i utviklingshjelpens argumentasjon og gir debatten en ideel karakter som Billig (1982) har pekt på.

Denne synliggjøringen og eksemplifiseringen av forskyvings og argumentasjonsteknikker viser at diskursen om utviklingshjelp inkapsles, for å bruke Foucaults betegnelser. Det vil si at ordskiftet lukkes for endringer. Den rådende ideologien ivaretas og bevares.

Oppsummerende diskusjon.

Denne studien av det offentlige ordskiftet om utviklingshjelpen viser at det i den 23 år lange perioden fra 1984 til 2006 har vært en markert nedgang i aktiviteten i ordskiftet i form av redusert antall artikler og innlegg (en reduksjon på 45 %). For å få lengst mulig tidsspenn undersøkelsen avgrenset til Aftenposten. Men utviklingsmønsteret i Aftenposten korrelerer signifikant med utviklingen i de fem andre avisene som er registrert elektronisk fra 1992 av. Metodekritisk må man imidlertid spørre om den søkestrengen av kjerneord som jeg utviklet for å identifisere artikler som handlet om utviklingshjelp for det første fanget opp alle de relevante artiklene og for det andre om den inneholdt for mye ”støy” (det vil si artikler som handlet om noe annet enn utviklingshjelp). Når det gjelder det første spørsmålet, er det nærmest umulig å svare bortsett fra å vise til det omfattende arbeidet som i den første fasen ble lagt ned i lesing om utviklingshjelp for å identifisere søkeord som kunne brukes for å avgrense og kartlegge ordskiftet. Når det gjelder ”støy”, vet vi ut fra prosedyren med å trekke utvalget for innholdsanalysen at populasjonen av artikler inneholdt en del ”støy”. Det måtte trekkes 40-50 artikler for å få 30 artikler som handlet om utviklingshjelp. Men omfanget av ”støy” var rimelig stabilt gjennom hele perioden. Ut fra den måten søkestrengen ble etablert på, ved systematisk å lese om utviklingshjelp tidlig i perioden (84-5) og mot slutten av perioden (05-06), er det heller innen grunn til å tro at det skulle være systematiske skjevheter over tid med hensyn til artikler som søkestrengen mislyktes i å identifisere i populasjonen av

artikler.

Innholdsanalysen av artikler fra ordskiftet så vel som søk i populasjonen av artikler med sentrale enkeltord identifisert under de enkelte kategoriene i innholdsanalysen, viste at det ikke var systematiske ideologiske eller innholdsmessige endringer over tid i ordskiftet. Med andre ord, den markerte nedgangen i ordskiftet kan ikke forklares ut fra interne endringer i selve ordskiftet om utviklingshjelp.

Derimot har det i denne perioden i samfunnet for øvrig foregått dyptgripende ideologiske endringer som kan tenkes å ha hatt innvirkning på ordskiftet om utviklingshjelp. Det norske velferdssamfunnet har gjennom de drøyt siste par tiårene blitt påvirket av den liberalistiske ideologien (Nafstad et al, in press a, in press b). Dette er en ideologi som står i motsetning til det ideologiske verdigrunnlaget som ordskiftet om norsk utviklingshjelp tradisjonelt har basert seg på.

Mangelen på endring ideologisk og innholdsmessig gjennom denne perioden tyder på at det norske ordskiftet om utviklingshjelp ikke har maktet å ta opp de utfordringene som denne nye ideologiske situasjonen opplagt reiser for utviklingshjelp. De kvalitative analysene har videre avdekket teknikker som benyttes i ordskiftet om utviklingshjelp for å stenge ute og slippe å ta opp ubehagelige problemstillinger. Gjennom ulike forskyvnings- og argumentasjonsteknikker har ordskiftet om utviklingshjelp på ulike måter kapslet seg inn og ført diskusjonen på sine egne tatt for gitte premisser.

En personlig kommentar til slutt

Utviklingshjelp burde ikke være nødvendig. Fattigdom er et resultat av den vestlige verdens neglisjering av negative plikter. Det er gjennom unnlatesehandlinger vi bør begynne å gjøre verden bedre (Pogge, 2005). Pogge (2005) er en sentral forkjemper for den negative plikten i vår tid og er en kritiker av mange vestlige lands motivasjon for å gjøre verden bedre, fremfor mindre vond. Et eksempel på en slik negativ plikt som Norge neglisjerer er våpeneksporten. Norge burde, fra dette perspektivet slutte med våpeneksport, før vi tillater å slå oss på brystet som fredsnasjon og fattigdomsbekjemper.

Videre: Utvikling og læring skaper kun varige endringer i livsbetingelser om det er den trengende selv som tar initiativ ut fra egen motivasjon (Bjørger, 2001).

Utviklingshjelpens moralske grunnprinsipper er altså i mine øyne tuftet på moralske vrangforestillinger. Men det betyr ikke at jeg er en forkjemper for frihandel. Frihandel er ikke amoralsk, den er umoralsk. Den kan ikke være amoralsk før verdens ulikheter er utjevnet. Og det er langt dit. Hardt og Negris (2000) hegemoni er fremdeles det makthierarkiet som styrer både giver og mottager i utviklingshjelpelasjonen. Det viser også den foreliggende undersøkelsen.

Referanser:

- Abrams, D., & Hogg, M. A. (1999). *Social Identity and Social Cognition*. Oxford: Blackwell.
- Augoustinos, M. & Walker, I. (1995). *Social Cognition*. London: Sage.
- Bakhtin, M. M.(1979). *Spørsmålet om talegenrane*. (Estetika slovesnogo tvortsjestvo) Ariadne forlag. Bergen 1998
- Billig, M. (1982). *Ideology and Social Psychology: Extremism, Moderation and Contradiction*. Oxford. Basil Blackwell
- Billig, M. (1996). *Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University press.
- Billig, M. (1999a). *Freudian Repression: Conversation Creating the Unconscious*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Billig, M. (1999b). Commodity fetishism and repression: reflections on Marx, Freud and the Psychology of Consumer Capitalism. *Theory and Psychology*: Vol. 9(3): pp. 313-329.
- Bjørger, I. A. (2001). *Læring: søken etter mening*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Blakar, R. M. (1979). Language as Means of Social Power. Theoretical-Empirical Explorations of Language and Language Use as Embedded in a Social Matrix. In: Mey, J. (ed.) *Pragmalinguistics. Theory and Practice*. Pp. 131-169
- Blakar, R. M. & Nafstad, H. E. (2006). Critical Psychology in Norway: A brief review commenting on why critical psychology is currently virtually absent. *Annual Review of Critical Psychology*, 5, 1-6.
- Blakar, R.M. (1973/2006). *Språk er makt*. Oslo: Pax.
- Buber, M. (1923). *Jeg og du*. Oslo: De norske Bokklubbene, 2003
- Carlquist, E., Nafstad, H. E. & Blakar, R. M. (in press). Community psychology in a traditional Scandinavian welfare society: The case of Norway. In S. Reich, M. Riemer, I. Prilleltensky & M. Montero (Eds.). *International community psychology: History and theories*. New York: Kluwer Academic Publishers.

- Eagleton, T (1991). *Ideology: an introduction*. London: Verso
- Flick, Uwe (2002). *An introduction to qualitative research*. London: Sage
- Foucault, M (1971). *Talens forfatning. Forelæsningsrapport: Viljen til viden. Nietzsche – genealogien, historien*. København. Hans Reitzels Forlag 2001.
- Foucault, M. (1970). *Diskursens orden*. Oslo. Spartacus Forlag A/S 1999.
- Foucault, M. (1976). *Seksualitetens historie I. Viljen til viten. (La volonté de savoir. L'Histoire de la sexualité)* Oslo: PAX Forlag 1999.
- Hardt, M. & Negri, A. (2000). *Imperiet*. Oslo: Spartacus, 2005
- Horkheimer, M. (1937). Tradisjonell og kritisk teori. I: Kalleberg, Ragnvald (1970). *Horkheimer, Marcuse, Adorno, Habermas, Kritisk teori*. Gyldendal. Oslo
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Latour, B. (1987). *Science in action*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Lycan, W. (2000). *Philosophy of Language*. London and New York: Routledge.
- Mendelsohn, E. (1977). The social construction of scientific knowledge. In Mendelsohn, E., Weingert, P. & Whitley, R. (Eds.). *The social production of scientific knowledge*. Dordrecht, The Netherlands: D. Reidel Publishing Company. p 3-26.
- Montero, M. (1997). Political Psychology: A Critical Perspective. Pp. 233-244 in Fox, D. and Prillettensky, I. (ed's) (1997). *Critical psychology. An introduction*. London: Sage
- Mutz, D. C. (1998). *Impersonal influence : how perceptions of mass collectives affect political attitudes*. Cambridge : Cambridge University Press
- Nafstad, H. E. (2003). The neo-liberal ideology and the self-interest paradigm as resistance to change. *Journal of Radical Psychology*, 3, 3-21.
- Nafstad, H. E. (2005). Assumptions and values in the production of knowledge: Towards an area ethics in of psychology and the social sciences. In Robinson, S. and Katalushi, C. (Eds.) *Values in higher education*. (pp. 150-158). Leeds: Aureus publishing.
- Nafstad, H. E. & Blakar, R. M. (2002). *Ideologier kartlagt gjennom mediespråket: en analysemetode*. Arbeidsrapport nr. 1 fra Samfunnsideologiprojektet, Universitet i Oslo.

22 p.

- Nafstad, H. E. & Blakar, R. M. (2006). Ideologier kartlagt gjennom mediespråket: En analysemetode. I Blakar, R. M. (Red.). *Språk er makt*. (s. 262-290). Oslo: Pax.
- Nafstad, H. E., Blakar, R. M., Carlquist, E., Phelps, J. M. & Rand-Hendriksen, K. (in press a). Globalization, neo-liberalism and community psychology. *American Journal of Community Psychology*,
- Nafstad, H. E., Blakar, R. M., Carlquist, E., Phelps, J. M. & Rand-Hendriksen, K. (in press b). Societal ideology and power: The influence of current neo-liberalism. *Journal of Community and Applied Social Psychology*,
- Nafstad, H. E., Blakar, R. M., Carlquist, E., Phelps, J. M. & Rand-Hendriksen, K. (revised and resubmitted). Globalization and the spread of neo-liberalism: Ideology as reflected in the language. *European Journal of Social Psychology*
- Nafstad, H. E., Carlquist, E. & Blakar, R. M. (2004). *Ideology as reflected in language: A theoretical-methodological approach for representing the societal level in social psychology*. Working report nr. 2 from the societal ideology project, University of Oslo. 28p.
- Nafstad, H. E., Carlquist, E. & Blakar, R. M. (in press). Community and care work in a world of changing ideologies. *Community, Work and Family*,
- Nafstad, H. E., Carlquist, E., Rand-Hendriksen, K. & Blakar, R. M. (2006). Globalization, ideology and wellbeing. *Passaggi*, 11, 55-76.
- Nafstad, H. E., Carlquist, E., Aasen, I. S. & Blakar, R. M. (2006). Assumptions in psychology and ideological shifts in society: A challenge for positive psychology. In A. Delle Fave (Ed.). *Dimensions of well-being. Research and interventions*. (pp. 512-528). Milano: Franco Angeli.
- Nafstad, H. E., Phelps, J. M., Carlquist, E. & Blakar, R. M. (2005). The representation of social issues in public discourse and newspaper language. *European Journal of Social Psychology*, 35, 829-833.
- Nafstad, H. E., Rand-Hendriksen, K. & Blakar, R. M. (in press). The spirit of society and the virtue of gratitude: Shifting societal ideologies of gratitude. I Freire, T. (Ed.).

Positive psychology in Europe.

- Nielsen, F.S. (1996). *Nærmere kommer du ikke... Håndbok i antropologisk feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nietzsche, W. F. (1883-1884). *Slik talte Zarathustra*. Oslo: Bokklubben Dagens Bøker, 1998
- Nietzsche, W. F. (1886). *Beyond Good and Evil*. Chicago: Encyclopædia Britannica (1990) 2nd ed
- Nietzsche, W. F. (2003). *Antikrist. Forbannelse over kristendommen*. Oslo: Spartacus²⁸
- Nustad, K. G. (2003). *Gavens makt. Norsk utviklingshjelp som formynderskap*. Oslo: Pax
- Pessoa, Fernando (2001). *Den anarkistiske bankier*. Oslo: Solum
- Pogge, T. (2005). Severe poverty as a violation of negative rights. *Ethics & International Affairs* 19, no. 1.
- Rommetveit, R. (1972). *Språk, tanke og kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Said, E. W. (1978). *Orientalismen*. Oslo: De norske bokklubbene, 2001
- Sánchez, B., Reyes, O., Singh, J. (2006). A qualitative examination of the relationships that serve a mentoring function for mexican american older adolescents. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, Vol. 12, No. 4, p. 615-631.
- Schaanning, Espen (2000). *Modernitetens oppløsning*. Oslo: Spartacus
- Tajfel, H. (1974). Social identity and intergroup behaviour. *Social Science Information*, 13, p 65-93.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: studies in social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual review of Psychology*. 33, 1-39.
- Tashakkori, A. & Teddlie, C, (1998). *Mixed methodology. Combining qualitative and quantitative approaches*. London: Sage Publications.
- Tvedt, T. (1989). *Bilder av «DE ANDRE»*. Oslo: Universitetsforlaget

---

28 Første gang utgitt posthumt

Vygotskij, L. S. (1934). *Tenkning og tale*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2001

Wittgenstein, L. (1953). *Philosophical investigations*. Chicago: Encyclopedia Britannica.
(1990) 2nd ed

Vedlegg A

Søkestrenger som ble brukt i analysen, med totalt antall (justert) artikler; prosentvis nedgang/eller oppgang fra 1984; korrelasjon mellom Aftenposten og de fem andre store avisene 1992-2006; korrelasjon med lineær tid; og estimert gjennomsnittlig årlig endring for hvert søk.

Søkestreng	Antall artikler justert	Prosent nedgang/oppang siden 1984	Representativitet korrelasjon	Korrelasjon med linjær tid	Estimert gjennomsnittlig årlig endring (EMAC)
Populasjon (p) = (uhjelp* or u-hjelp* or utviklingshjelp* or bistand* or *bistand or utviklingssamarbeid*) andnot (bistandsadvokat* or kripes or politiet)	16053	45,00%	0,85 **	(-)0,83 **	-2,9
p and giver*	799	6,00%	0,66 **	0,34 is	1,8
p and (mottager* or mottaker*)	737	40,00%	0,88 **	(-)0,48 **	-2,9
p and (norge* or noreg* or norsk* or nordm*)	11001	42,00%	0,87 **	(-)0,83 **	-3
p and (FN* or UN* or forente*)	12471	43,00%	0,87 **	(-)0,79 **	-2,7
p and verdensbank*	742	16,00%	0,82 **	0,04 is	0
p and (IMF* or pengefond*)	304	0,00%	0,54 *	0,1 is	-0,1
p and (våpenhand* or våpensalg* or våpenkjøp*)	65	100,00%	(-)0,04 is	(-)0,33 is	-4,8
hjelp near/1 selvhjelp	613	45,00%	0,76 **	(-)0,80 **	-6,5
p and samarbeid*	4058	56,00%	0,91 **	(-)0,86 **	-3,7

is = ikke signifikant

* = signifikant på .05 nivå

** = signifikant på .01 nivå

Vedlegg B

Antall skåringer de forskjellige kategorier/underkategorier fra innholdsanalysen.

Giver

	NS	NO	GO	OO	IO	P	G	FbF	PS	PP	FuF	FP
1984	23	6	2	1	2	1	1					
1986	18	9		5	5	2		1	1			
1988	25	2	3	9						1		
1990	21	1	2	3			2	1	1		3	
1992	24			6	1		3					
1994	24	3	1	9	2		1	1	2			
1996	26	2		3	1		2					
1998	17	3		6	1	4	3		1	1		
2000	20	1		2	2	1	2		2			
2002	16			7	1	1	7				1	
2004	19	3		4	2	1						1
2006	18	2		1	4	6	1	1	2		1	

Mottager

	NS	NO	GO	OO	IO	P	G	FbF	PS	PP	FuF	FP
1984	16	1	3				7	2				
1986	14		2		1		8	1			3	
1988	13		2				11	1			1	
1990	10		7	1			6	2			5	
1992	14		3		1		9					
1994	17		2		2		11				2	
1996	20	3	2			1	4				3	
1998	12		1			3	10	2				
2000	11		3	1			10				2	
2002	12	1					9	1			2	
2004	11		3	1			13					
2006	11	2	4			2	4		1		6	

Aktør

	Ga	Gar	Ma	Mar	S	Gb	Gbr	Mb	Mbr	Sb	Ikke Gb	Ikke gbr
1984	22		8			4	1		1	1	3	
1986	22		5	2	4	4	1	1		3		
1988	25	3	6				2	1		1		
1990	24	2	4			3	2	2		1	1	1
1992	21		4		4	3	5	1		1		
1994	21	2	2	2	2	4		4			1	
1996	17	3	5	1	1	4		4				
1998	24		5			3				3		
2000	18	4	8		1	3		3				
2002	19	2	4		1	2	2	6		1		
2004	22		3		1	2		1		1		
2006	21		7	1		7	3	1			2	

Vedlegg B

Intensjoner, type 1

	GP	GN	MP	MN	GP-	GN-	MP-	MN-	A
1984	20		5	1	2		1		
1986	21		6				1		
1988	17	4	2		1		2		
1990	17	4	2						
1992	18	2	3						
1994	17	4	3	2	2		1		
1996	21	2	4				1		
1998	20	6	1				4		
2000	18	3	4		1		1		
2002	17		2						1
2004	20	2	3		1				
2006	18	2	5				2		
Sum	224	29	40	3	7	0	13	0	1

Intensjoner, type 2

	OB	LF	KK	SF	MR	FK	SR	MB	A
1984	11	4	1	1	2	5	2		
1986	11	6	6		2	1		1	
1988	3	6	2	2	2	1	1	1	
1990	7	6	4	1	1	2	1	2	
1992	3	5	3	4		6	5	5	1
1994	10	1	2	3	1	2	2	7	2
1996	7	4	1	4	5			1	
1998	12	7	2		1	4	2	1	
2000	4	4	2		3	6		1	3
2002	7	5	2	1	2	2		1	
2004	3	2	6	1	3	6	3		
2006	12	7	2	2	3	2	4	1	2

Antall artikler som bruker forskyving- og argumentasjonsteknikker

1984	5
1986	6
1988	5
1990	6
1992	6
1994	11
1996	7
1998	3
2000	3
2002	3
2004	2
2006	10

Vedlegg C

Bruk av termen «godt styresett» i Aftenposten forbundet med utviklingshjelp.

